

RE:FRAMING

Faktmi proti stereotypizácii islamu a moslimov

Bratislava, 2022

RE:FRAMING

Faktmi proti stereotypizácii islamu a moslimov

Zostavil:

Kolektív Islamskej nadácie na Slovensku

Vydané:

Bratislava, jún 2022

ISBN 978 - 80 - 974244 - 1 - 1

© Islamská nadácia na Slovensku

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto publikácie nemôže byť reprodukováaná,
uložená vo vyhľadávacom systéme alebo rozširovaná žiadnym spôsobom
a v žiadnej forme bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa.

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Za obsah a jazykovú stránku textov zodpovedá Islamská nadácia na Slovensku.

Fotografia na obálke: Canva.¹

Publikácia vychádza ako výstup projektu ***Bojujeme proti islamofóbii a podporujeme obeť trestných činov z nenávisti na Slovensku // Combating Islamophobia and supporting hate crime victims in Slovakia, s akronymom SalamSK***, ktorý je spolufinancovaný z Programu Európskej únie Práva, Rovnosť a Občianstvo (2014 - 2020). Obsah tejto publikácie vyjadruje postoje Islamskej nadácie na Slovensku a výlučne ona za ne zodpovedá. Európska komisia neprijíma žiadnu zodpovednosť za akékoľvek informácie obsiahnuté v publikácii.

Funded by the Rights, Equality
and Citizenship Programme (2014-2020)
of the European Union

1

<https://www.canva.com>, bezplatná webová platforma určená na tvorbu grafického materiálu.

OBSAH

ÚVOD	6
ISLAM NEPATRÍ NA ÚZEMIE SLOVENSKA	8
Kto sú moslimovia na Slovensku?	10
Aký je postoj obyvateľstva Slovenskej republiky k islamu a moslimom?	11
Aké emócie vzbudzujú mediálne správy o islame a moslimoch?	12
Aký je verejný diskurz o islame a moslimoch?	13
FAKTY O ISLAME A MOSLIMOCH	14
Ako vznikol islam?	14
Čo znamená slovo Alláh?	15
V čo veria moslimovia?	15
Čo majú moslimovia spoločné?	16
Čo je Korán?	18
Ako sa moslimovia zdravia a prečo?	18
Prečo je arabčina v islame taká dôležitá?	19
Čo je islamizmus?	19
Čo je islamofóbia?	20
ROZBÍJANIE STEREOTYPOV	22
Stereotyp č. 1: Islam nepatrí na územie Slovenska!	23
Stereotyp č. 2: Moslimovia sú len Arabi!	24
Stereotyp č. 3: Moslimovia veria v iného boha!	24
Stereotyp č. 4: Moslimovia sú islamskí fundamentalisti!	25
Stereotyp č. 5: Moslimovia netolerujú príslušníkov iných vierovyznaní!	26
Stereotyp č. 6: Moslimovia nie sú schopní viesť medzináboženský dialóg!	26
Stereotyp č. 7: Islam je nekompatibilný s modernou!	27
Stereotyp č. 8: Moslimovia vedú svätú vojnu proti neveriacim!	28
Stereotyp č. 9: Všetci teroristi sú moslimovia!	29
Stereotyp č. 10: Islam je násilné náboženstvo!	29
ZÁVER	31
Výzva do budúcnosti	31
POUŽITÁ LITERATÚRA	34

ÚVOD

Islam je po kresťanstve druhé najväčšie svetové náboženstvo, na celom svete sa k nemu hlásia dve miliardy veriacich. Moslimovia sú druhou najpočetnejšou náboženskou skupinou v Európe s počtom 49 miliónov veriacich. Predstavujú tak 7 % z celkového počtu obyvateľov. Ide² jednak o tradičné historické komunity (ako napríklad v prípade majoritnej populácie Bosny a Hercegoviny a Albánska alebo relevantných minorít s dlhodobou historickou kontinuitou akými sú moslimské komunity v ostatných balkánskych krajinách či poľskí Tatári), jednak o moslimov, ktorí na územie Európy prichádzajú z afrických a ázijských štátov od konca druhej svetovej vojny a ich potomkov. Nezanedbateľnú skupinu tvoria tiež konvertiti, či už z radov majoritnej populácie alebo spomedzi príslušníkov rôznych etnických či iných menších dlhodobou alebo trvalo žijúcich v danom regióne.³

I keď islam vychádza z abrahámskej tradície a v mnohých aspektoch sa podobá na kresťanstvo a judaizmus, majoritná západná spoločnosť má tendenciu vnímať moslimov ako zvláštnych, cudzích a desivých. Automaticky ich spája s teroristickými útokmi či vojnovými konfliktmi, ktoré vníma predovšetkým prostredníctvom médií. Tento stav vecí sa môže zmeniť jedine lepšou informovanosťou a hlbším vzájomným porozumením. Je načase zastaviť islamofóbiu a špirálu strachu, nenávisť a násilie vyplývajúce z nevedomosti, ktorá už nezasahuje iba cudzie krajiny, ale prichádza aj k nám domov. Moslimovia sú a čoraz častejšie budú našimi susedmi, spolužiakmi, kolegami v práci a spoluobčanmi a je nevyhnutné, aby sme o nich namiesto mýtov a predsudkov začali prezentovať fakty.

Významný kresťanský teológ Hans Küng uviedol, že dezinformácie o islame a strach z islamu majú pôvod v prirodzenej potrebe nepriateľa, ktorú má každá spoločnosť. Západ po rozpade bipolarity (1989-90) hľadal nepriateľa, ktorého existencia má pre spoločnosť štyri základné funkcie: obraz nepriateľa odľahčuje – ak za zlo môže nepriateľ, obraz nepriateľa spája – potreba zjednotiť sa proti „nim“, obraz nepriateľa polarizuje – „my verius oni“ a obraz nepriateľa aktivizuje – smieme sa brániť i preventívne útočiť. Mnohí ho našli v islame, o ktorom sa šíria rôzne mýty a dezinformácie. Spolu s konceptom orientalizmu⁴, je preto vnímanie moslimov ako „tých druhých“ pretrvávajúcim problémom dnešnej spoločnosti.

V posledných rokoch sa termínom *islamofóbia*, ktorý prvýkrát verejne použil think tank Runnymede Trust v roku 1997, opisuje široká škála diskriminačných praktík, stereotypov a násilie proti tým, ktorí sa identifikujú ako moslimovia alebo vyzerajú ako moslimovia. Odborná literatúra označuje islamofóbiu ako formu rasizmu.⁵ V skutočnosti sa nové formy rasizmu nezameriavajú výlučne na fyzické vlastnosti, ale aj na to, ako sa kultúrne, jazykové alebo náboženské identifikátory používajú na označenie určitých skupín ľudí ako „iných“.⁶ Islamofóbia ako forma rasizmu funguje nasledujúcimi spôsobmi – homogenizácia moslimov ako monolitckej skupiny, značenie náboženskej identity ako absolútneho vysvetľujúceho faktora pre život a činy moslimov⁷ a ponížovanie moslimov ako podľudí, barbarov, teroristov, nebezpečné či iracionálne bytosti.

Taktiež platí, že islamofóbiu na Slovensku (aj v Európe) pomáha, že pravdivé informácie o islame sú pre väčšinu populácie *de facto* ťažko dostupné. Politici, médiá – mienkotvorné či bulvárne – a konšpiračné stránky, časopisy a knihy zvyčajne o islame živia mýty, dezinformácie, polopravdy či priamo lži.

Problémom v boji proti dezinformáciám o islame na Slovensku je aj to, že islam dodnes nie je

2 Grim, Brian J. – Karim, Mehtab S., 2011. The Future Global Muslim Population. Projections for 2010-2030. Washington, D.C.: Pew Research Center.

3 <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/black-muslims-account-for-a-fifth-of-all-u-s-muslims-and-about-half-are-converts-to-islam/>

4 Said, 1979

5 Brah&Phoenix, 2004

6 Keith, 1993; Mac an Ghaill & Haywood, 2015

7 Selod, 2015

na Slovensku oficiálne registrovaný. Z hľadiska miery sociálneho dištancu patria moslimovia medzi tie sociálne skupiny, ktoré sú majoritnou spoločnosťou najvýraznejšie odmietané, stereotypizované a problematizované. Tieto tendencie potvrdzujú viaceré štúdie (napr. Inštitút pre verejné otázky⁸, Nadácia Milana Šimečku⁹, Centrum pre výskum etnicity a kultúry.¹⁰ Je zrejmé, že atmosféru do veľkej miery podmieňuje najmä mediálne prostredie a taktiež vyjadrenia značnej časti politikov, ktorí k prezentácii svojich názorových postojov mediálne prostredie často využívajú, dokonca zneužívajú.

V tejto útlej publikácii sa chceme venovať najčastejším stereotypom, ktoré produkuje mediálne a politické prostredie, stereotypom, ktoré sa stali bežnou súčasťou verejnej diskusie k téme moslimov a islamu na Slovensku. Naším cieľom je tieto zažité, avšak mylné tvrdenia a dezinformácie identifikovať, pomenovať, následne ich vysvetliť a reálne opísať. Týmto spôsobom chceme poukázať na rozdiely medzi skutočným stavom a šablónovitým vnímaním sveta islamu a moslimov. Chceme tak prispieť k narúšaniu a vyvracaniu stereotypov a predsudkov voči moslimom a islamu a zároveň inšpirovať čitateľov k hodnoteniu jednotlivcov, skupín alebo faktov, na základe vlastného racionálneho úsudku.

---

8 http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Obcianske_spolunazivanie_ocami_tinedzerov_2019.pdf

9 <https://www.multikulti.sk/clanky/cudzinci-a-cudzinky-na-slovensku-nevieme-odhadnut-kolko-ich-je-ale-ne-doverujeme-im>

10 Kriglerová – Kadlečíková – Holka Chudžíková – Pišová, 2021b

ISLAM NEPATRÍ NA ÚZEMIE SLOVENSKA

“Neumožníme vznik ucelenej moslimskej komunity!”¹¹

Aj napriek takýmto vyhrážkam, opakovanému verejnému zastrašovaniu a rôznym formám nenávisti voči moslimom na Slovensku, Islamská nadácia na Slovensku (INS), hrdá na svoju rasovú a etnickú diverzitu, sa snaží reprezentovať hlas moslimov na Slovensku a obhajovať ich práva. Práve INS pôsobí uplynulé dekády ako katalyzátor negatívnych dopadov a naopak, iniciátor pozitívnych spoločenských zmien v oblasti ľudských práv. Viac ako 23 rokov buduje mosty porozumenia, prepája, vzdeláva a zbližuje moslimskú menšinu s majoritnou spoločnosťou prostredníctvom dialógu. Ako jediná sa systematicky venuje problematike neznášanlivosti voči moslimom žijúcim na Slovensku. Spravuje kultúrne centrum Córdoba, ktorého názov je symbolicky odvodený od historickej Andalúzie, kde v mieri spolunažívali ľudia viacerých náboženstiev a národností. Vzdelávacími aktivitami a iniciovaním protipólnych osobných stretnutí bojuje proti predsudkom a všetkým prejavom diskriminácie a nenávisti voči týmto skupinám obyvateľov. Každoročne vydáva správy o islamofóbii.¹² Jej heslom je myslieť globálne a konať lokálne, v prospech celospoločenskej priaznivej zmeny, vzájomného rešpektu a porozumenia.

Moslimovia a islam sa u slovenského obyvateľstva spájajú skôr s negatívnymi postojmi. Protiislamské nálady a islamofóbia zosilneli najmä po teroristických útokoch 11. septembra 2001. Mediálne pokrytie otázok súvisiacich s islamom sa dramaticky zmenilo a nabralo na kvantite aj kvalite. Téma sa posunula do popredia záujmu globálnych médií, zmenil sa aj spôsob, akým bol islam médiami prezentovaný. Na intenzite nabrali názory, že islam je vo svojej podstate násilný, moslimovia sú radikálni so sklonmi k terorizmu a chcú viesť džihád proti západu. Toto zovšeobecňovanie je posilňované aj slovenskými médiami a vyjadreniami verejných činiteľov.¹³

Naša pamäť funguje na princípe asociácií. Moslimovia sú zobrazovaní predovšetkým ako aktéri konfliktných situácií (najmä rôzni extrémisti, teroristi, tzv. Islamský štát) a ako tí, proti ktorým je potrebné bojovať alebo sa pred nimi brániť. Sú prezentovaní aj ako obyvatelia štátov, v ktorých sa dnes bojuje, alebo ktoré sú zasiahnuté katastrofou, nepokojmi a konfliktom a napokon ako tí, ktorí sú obeť útokov.¹⁴ Takýto obraz o moslimoch evokuje u väčšinového obyvateľstva strach, priam až nenávisť. Z hľadiska pôsobenia na percipienta (čitateľa/poslucháča) je výrazné aj mediálne pôsobenie prostredníctvom titulkov. Zistenia mediálnej analýzy napovedajú, že mnohé titulky vykresľujú o téme islamu a moslimov skrz negatívne a znepokojujúce nadpisy, odkazujúce predovšetkým na konflikty a nešťastia.

Mediálny a politický diskurz sa navzájom posilňujú a potvrdzujú. Na rozdiel od rokov 2015 a 2016, kedy boli migrácia, utečenci a aj moslimovia frekventovanou témou politických diskusií a dokonca jednou z dôležitých tém volebnej kampane pred parlamentnými voľbami 2016, dnes je táto téma už skôr okrajová. Aj napriek tomu je možné z vyjadrení politikov vydedukovať výrazne negatívne postoje a stanoviská k tejto téme, ktoré posilňujú a prehľbujú stereotypné vnímanie moslimov a islamu obyvateľstvom Slovenska. Kým v minulosti sa k tomuto naratívu uchýlila väčšina relevantných politických strán, nateraz je to predovšetkým doména extrémistov. Z politických strán sú to najmä

11 Popredný politický predstaviteľ, opakovane

12 <https://www.islamonline.sk/islamophobia-in-slovakia/>.

13 Hasna, Z. – Plulikova, N.; 2022. Framing: Mediálny obraz islamu a moslimov na Slovensku. Bratislava: Islamská nadácia na Slovensku. Dostupné online: <https://www.islamonline.sk/download/9574/>.

14 <https://www.islamonline.sk/wp-content/uploads/sk-1.jpg>.

Kotlebovci - LSNS¹⁵ a Republika. Z jednotlivcov sú to hlavne poslanci NR SR Stanislav Mizík, Tomáš Taraba, Milan Mazurek, Ľuboš Blaha alebo ex-poslanec Marian Kotleba.

“Takí ľudia ako vy, čo kritizujú akýkoľvek náboženstvo, to znamená nášho kresťanského náboženstva spôsobujú to, že 21. storočie je storočím bláznov, ktorí zničili vlastnú civilizáciu práve cez vaše liberálne názory, zamorili Európu moslimami, zničili tradičnú rodinu v západnej Európe, v kostoloch sú diskotéky a mešity sa stavajú o dušu spasenú. Toto ste spôsobili vy. A ešte budete tu stále kydať na naše tisícročné kresťanské tradície. Fuj.”¹⁶

Jasne sa to ukázalo po vypuknutí vojny na Ukrajine a následnom príchode ukrajinských odí-
dencov na územie Slovenska. Politici krajnej pravice, ale i strany Smer-SD sa okamžite snažili pouka-
zovať na študentov z tretích krajín, ktorí k nám prichádzali spolu s Ukrajincami, a ktorých perfídne
obviňovali zo špekulatívneho konania a oživovali tým predsudky (kultúrna a náboženská odlišnosť,
kriminalita, hrozba, kultúrne prevalcovanie a pod.) z čias migračnej krízy v rokoch 2015 a 2016.

*“Je omnoho lepšie dnes otvoriť, si myslím, brány Ukrajincom, ľuďom, ktorí sú nám naozaj veľmi
blízki, a vyriešiť si náš demografický problém týmto smerom. V žiadnom prípade vláda, ktorej ja
budem súčasťou, kde bude v koalícii Boris Kollár, nedovolíme, aby rovnaký nástroj sa použil na
otvorenie brán Slovenska pri vojnových utečencoch niekde z Afriky. Nie, máme dosť blízkych ľudí
v blízkych národoch, ktorí rozprávajú podobným jazykom, uznávajú podobnú kultúru, veria v
rovnakého boha, nie je najmenší dôvod otvoriť brány islamu alebo niečomu podobnému na Slo-
vensku. Takže to sa môžete spoľahnúť.”¹⁷*

Analýza politického diskurzu z prelomov rokov 2021 a 2022¹⁸ priniesla i nasledovné závery
– po prvé, ukázalo sa, že doménou politických extrémistov sa v skúmanom období (de facto od mar-
ca 2020) stala tematika pandémie a vládnych opatrení v boji s covid-19, ktoré sa stali predmetom
ich konšpirácií a cieľom ich politického boja, čím sa téma migrácie a s ňou spojené šírenie strachu z
moslimov a islamu dostalo do úzadia. Na rozdiel od obdobia pred pandemiou je výskyt islamofóbne-
ho naratívu z pozície parlamentných strán na ústupe. Po druhé, šírenie nepravd o moslimoch a pred-
sudkov ohľadom migrantov (a migrácie) sa v rovine parlamentného diskurzu pravidelne objavuje
ako zástupný argument pri diskusiách o interrupciách, o registrovanom partnerstve alebo o sociálnej
pomoci dôchodcom a občanom Slovenskej republiky, ktorí sa ocitli v hmotnej núdzi. Po tretie, ute-
čenecká vlna, ktorú spustila vojna na Ukrajine, na jednej strane ukázala veľkú mieru solidarity obča-
nov a tiež politikov v rámci ich parlamentných vyjadrení, ale súčasne potvrdila predpoklady latentne
rasistických a islamofóbnych predsudkov, ktoré sú súčasťou ideovej DNA značnej časti slovenských
politických strán. Aktuálna kríza a parlamentná diskusia v skutočnosti len vytvorili akési mimikry
skresľujúce realitu spoločenských postojov k inakosti.

Politický diskurz na pôde národnej rady má často priamy presah do spoločnosti. Nenávistné
prejavy politikov spojené so šírením hoaxov, lží a predsudkov o migrantoch a moslimoch sa prenáša-
jú do on-line priestoru a tiež do spoločenských nálad a v neposlednom rade môžu byť spúšťačím fak-
torom pre fyzické násilie a viesť k trestným činom z nenávisti. Ostentatívna nenávisť voči migrantom
je v popredí nenávistných prejavov, ktoré boli zaznamenané v roku 2020 a tiež v roku 2021. Obeťou
alebo svedkom priamej diskriminácie, šikany, rôznych podôb vyhrážok, zastrašovania, verbálnych
alebo fyzických útokov alebo iných nenávistných skutkov pre svoj pôvod alebo verejne deklarované
náboženstvo bolo viac než 60 % respondentov a v prípade 50 % respondentov išlo o opakované prí-
pady.¹⁹

15 Dňa 19. apríla 2022 poslanecký klub Kotlebovci - LSNS zanikol na základe Rozhodnutia predsedu NR SR 1047.

16 Politický predstaviteľ k prerokovaniu návrhu na vydanie zákona o pomoci tehotným ženám, 9. november 2021

17 Politický predstaviteľ v NR SR, 25. február 2022

18 Dostupné na <https://www.islamonline.sk/download/9574/>.

19 Hasna – Žofčín, 2021

“Ale každý z nás si váži bezpečnosť svojich obyvateľov a nikto nie je tak blbý, s výnimkou ministra Mikulca, aby otvoril hranice dokorán a pustil sem každého, dokonca aj ľudí bez dokladov! Ak by sem akýkoľvek islamský terorista s batožinou plnou zbraní podplatil ukrajinských colníkov, čo vôbec nebolo ľahké, či teda ťažké (povedané so smiechom), bolo to práve úplne jednoduché, za sto eur, podľa slov policajtov, bez problému pustili kohokoľvek, tak na slovenskej strane ho nikto neskontroluje.”

“Pomáhame tým ženám a deťom, ako sa len dá, vyzyvame k tomu ľudí, snažíme sa urobiť, čo sa dá, pretože nikto z nás by si s nimi tú situáciu nechcel meniť. Ale pustiť na Slovensko akéhokoľvek islamského teroristu, tak to je úplne nový level, naozaj nový level ohrozenia bezpečnosti Slovenskej republiky, pričom nič vás neobmedzovalo tých ľudí na hranici normálne selektovať a pozeráť sa, tohto úplne zrejme nemusíme kontrolovať, pretože je to žena so štyrmi malými deťmi. Tá asi nepatrí do nejakého drogového gangu. Ale týchto skupinku piatich mladých, podozrivo vyzerajúcich mužov asi pre istotu skontrolujem.”²⁰

Kto sú moslimovia na Slovensku?

Hoci otázka islamu a moslimov v rámci Slovenska je stále častejšie súčasťou politického diskurzu a púta značnú pozornosť médií, relevantní aktéri nevenujú úsilie tomu, aby vysvetlili historické korene, prepojenia tejto témy a súvislosti so súčasnou situáciou. Najčastejšie sa opakujúcimi argumentmi prítomnosti moslimov na Slovensku sú, že islam je na našom území cudzí, nemá tu žiadnu históriu a predstavuje ohrozenie.

Kontakty stredoeurópskeho regiónu s islamom však siahajú ešte do obdobia raného stredoveku. Obchodné cesty vedúce z Blízkeho východu na západ a sever Európy viedli aj cez dnešné územie Slovenska a Českej republiky a sú to práve arabskí cestovatelia (napr. Ibn Rusta, al-Mas'údí, Ibn Ja'qúb), od ktorých máme zachovaných najviac informácií o našom regióne v tomto období.²¹ Moslimovia sa našli aj medzi staromaďarskými kmeňmi osídľujúcimi územie Karpatskej kotliny a niekoľko storočí tvorili stabilnú súčasť spoločenskej štruktúry Uhorského kráľovstva. Od druhej polovice 13. storočia o nich zmienky miznú, pravdepodobne následkom dobrovoľných i nútených konverzií na kresťanstvo a najmä ničivých tatárskych vpádov.²²

Najznámejším obdobím kontaktu stredoeurópskeho regiónu s islamom je éra osmanskej nadvlády v 16. a 17. storočí. Dodnes v spoločnosti rezonuje interpretácia tohto obdobia romantickými spisovateľmi 19. storočia, ktorí osmanskú vojenskú a politickú prítomnosť na našom území prezentovali ako účelovú snahu o elimináciu, resp. “poturčenie” slovenského národa (viď napr. Samo Chalupka: Turčín Poničan). Samotná bazálna premisa tohto naratívu je chybná, keďže moderná koncepcia národa v dnešnej podobe, medzi raných proponentov do ktorej patrili národní buditeľia 19. storočia vo väčšine Európy, vznikla vo Francúzsku takmer storočie po ukončení osmanskej prítomnosti v Strednej Európe. Navyše úplne ignoruje benefity tohto obdobia pre dobovú spoločnosť, napríklad v podobe efektívnejšej administratívnej organizácie či násobného zvýšenia hygienických štandardov v mestách prostredníctvom zavedenia kanalizácie a mestských kúpeľov. V neposlednom rade vnucuje táto koncepcia percipientovi predstavu, že primárnym cieľom osmanskej administratívy bola násilná zmena etnickej a/alebo náboženskej identity majoritného obyvateľstva a jeho “poturčenie”. Opak je však pravdou – o nútenej etnickej homogenizácii nemohla byť reč, keďže samotná osmanská armáda a administratíva bola multietnická a osmanská administratíva nevykazovala misijnú činnosť, keďže by si vyžadovala obrovské finančné a ľudské zdroje a pripravila by štátnu kasu o príjem z *džizje*²³,

20 Politický predstaviteľ v NR SR, 30. marec 2022

21 Pre viac info pozri napr. Pauliny, 1999.

22 Pre viac info pozri napr. Drobný, 2016.

23 *Džizja* je daňou, ktorú platil dospelý muž od veku 15 rokov, ktorý nebol moslimom a žil na území *dár al-ism* - moslimami spravovanom území. Daň nebola vyberaná od žien, detí, starých ľudí, mníchov a chudobných.

zvláštnej dani pre nemuslimov.

Súčasná moslimská populácia žijúca na území Slovenskej republiky sa vo viacerých aspektoch líši od moslimských komunít západnej Európy. V nemecky hovoriacich krajinách sú tvorené najmä potomkami robotníkov, ktorí postupne prichádzali za prácou od začiatku šesťdesiatych rokov a vo Francúzsku a Anglicku ide hlavne o potomkov občanov bývalých kolónií a závislých území, kým na Slovensku ide v prvom rade o ľudí, ktorí prichádzali v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia zo spriatelnených krajín študovať na československých vysokých školách a z rôznych príčin sa tu rozhodli usadiť. Na základe tohto faktu, možno konštatovať, že slovenská moslimská komunita je v prevažnej väčšine vysoko vzdelaná a dobre integrovaná.

Moslimská menšina je v slovenskom kontexte považovaná za relatívne mladú a prítomnosť moslimov je spájaná predovšetkým s otvorením hraníc a globalizáciou. Z hľadiska početnosti je veľmi malá (približne 0,1 % populácie). Na základe oficiálnych údajov Štatistického úradu z výsledkov sčítania obyvateľstva 2021, zverejnených v januári 2022 sa k islamu prihlásilo celkovo 3 862 moslimov a moslimiek.²⁴ Je to nárast o 2 650 veriacich sprede dekády, v roku 2011, kedy islam ako svoje vierovyznanie uvidelo 1 212 obyvateľov. Podľa odhadov Islamskej nadácie na Slovensku žije na území Slovenskej republiky približne sedem tisíc moslimov. Viacerí moslimovia pre INS priznali nedôveru až strach z uvedenia vierovyznania v rámci sčítania, preto oficiálne číslo ešte stále nereflektuje realitu, hoci badať značný posun vpred. Najviac moslimov podľa Štatistického úradu SR žije v Bratislavskom kraji (1 181), ďalej v Nitrianskom kraji (462) a na treťom mieste je Košický kraj (445). Z posledného sčítania obyvateľov sú tiež zaujímavé údaje o národnostiach a materinskom jazyku, z ktorých sa dá aspoň veľmi nahrubo odhadnúť etnické zloženie moslimskej komunity na Slovensku. Ak sa pozrieme na ľudí s materinským jazykom väčšinovo moslimských národov, tak zistíme, že na Slovensku žije 1 226 osôb s materinským jazykom arabským, 678 osôb sa prihlásilo k albánskemu materinskému jazyku, 492 osôb k tureckému a 212 osôb k perzskému materinskému jazyku. V nadväznosti na arabský jazyk, neexistuje priama úmera vo vzťahu k arabskej národnosti. Môžeme predpokladať, že osoby, ktoré považujú arabčinu za svoj materinský jazyk, sa skôr identifikujú s národnosťou na základe krajiny pôvodu (egyptská, líbyjská, palestínska, sýrska, iracká, apod). K albánskej národnosti sa prihlásilo 644 osôb, 413 k tureckej a 119 osôb k iránskej.²⁵

Komunitu moslimov na Slovensku tvoria najčastejšie Arabi, Albánci, Bosniaci, Afganci, ako aj čoraz viac Slovákov, v menšom počte tiež moslimovia z Turecka, Pakistanu, Indonézie a krajín bývalého ZSSR. Percentuálnym zastúpením je viac mužov ako žien a viac mladých ako starých. Možno konštatovať, že prílev utečencov do Európy v roku 2015 nemal žiaden podstatný vplyv na veľkosť či zloženie moslimskej komunity v rámci SR.

Aký je postoj obyvateľstva Slovenskej republiky k islamu a moslimom?

Zobrazovanie moslimov a islamu ako náboženstva sa pretavuje do postojov a percepcií ľudí voči tejto menšine. Takmer polovica (43,3 %) ľudí si myslí, že islam je pre nás nebezpečný a nemal by byť na Slovensku povolený. A len necelá desatina ľudí myslí, že islam je náboženstvo ako každé iné a mali by sme ho rešpektovať. Obavy, ktoré sa ľuďom s islamom spájajú, súvisia najmä s potenciálnym nárastom radikalizácie, konfliktov a terorizmu, práve prostredníctvom medializovaných prípadov teroristických útokov v zahraničí a nedostatku informácií o islame ako náboženstve. Zároveň sa prejavuje obava o stratu "kresťanského charakteru a koloritu" krajiny.²⁶

24 Výsledky zo sčítania obyvateľov za rok 2021. Pozri <https://www.scitanie.sk>.

25 <https://www.islamonline.sk/2022/01/zverejnili-udaje-zo-scitania-obyvatelov-k-islam-sa-prihlasi-lo-3862-moslimov/>.

26 Gallová Kriglerová - Kadlecíková - Holka Chudžíková - Pišová, 2021b: 90-92

Súčasťou radikalizácie slovníka politickej diskusie na Slovensku v druhej polovici druhej dekády 21. storočia sa stala prednostne téma, ktorá dominantne rezonovala pri náraste popularity a politického vplyvu krajnej pravej na Slovensku. Podstata sa týkala rozširovania predsudkov a strachu z marginalizovanej komunity moslimov na Slovensku.²⁷ Moslimskú komunitu mala podľa politikov údajne rozšíriť – a tým ohroziť tradičnú spoločnosť, kultúru a etnicko-religiózne zloženie Slovenska – nekontrolovaná, resp. akýmisi “tajnými” silami z vonku riadená migrácia. Tento koncept hrozby, ktorá je vraj “neriadená”, ale súčasne zasa “organizovaná” najlepšie podčiarkuje iracionalitu celej politickej diskusie o moslimoch, islame a utečencoch na Slovensku.²⁸

Zobrazovanie moslimov, resp. islamu vo všeobecnosti posilňuje stereotypy a výrazne prispieva k ich negatívnemu vnímaniu. “Islam je vnímaný ako násilné náboženstvo” – tento stereotyp vychádza najmä z politického a mediálneho zobrazovania moslimov. Nikto z respondentov spontánne nespomenul vlastnú negatívnu skúsenosť s moslimami, avšak viacerí uvádzali a vzájomne sa zhodovali v tom, že je v povahe islamu prejavovať voči iným násilie, čo sa potom premieta aj do radikalizácie, extrémizmu a páchania teroristických útokov. Medzi opakujúce sa stereotypy patria “iné hodnoty vnímanie ženy v islame – hidžáb”. Až 81,6 % respondentov totiž vnímalo toto náboženstvo ako odlišné, podozrivé či priamo nebezpečné. Väčšina respondentov zastávala názor, že pred islamom sa treba mať na pozore a pri akejkoľvek zmienke o zvyšovaní kriminality, dopade migrácie na bezpečnosť v krajine alebo pri postojoch ku kultúrnej rozmanitosti sa ľudia skôr či neskôr dostanú k téme islamu.²⁹

Z uvedeného je zrejmé, že verejný diskurz k téme moslimov do veľkej miery podmieňuje najmä mediálne prostredie a taktiež vyjadrenia značnej časti politikov, ktorí k prezentácii svojich názorových postojov mediálne prostredie často využívajú, dokonca zneužívajú.

Aké emócie vzbudzujú mediálne správy o islame a moslimoch?

Správy o moslimoch a vnímanie moslimov sú primárne negatívne a autori článkov prednostne pracujú s negatívnymi emóciami. Moslimovia sú v mediálnych textoch zobrazovaní predovšetkým ako aktéri konfliktných situácií (najmä rôzni extrémisti, teroristi, tzv. Islamský štát), ako tí, proti ktorým je potrebné bojovať alebo sa pred nimi brániť, tiež ako obyvatelia štátov, v ktorých sa dnes bojuje, alebo ktorá je zasiahnutá katastrofou, nepokojmi a konfliktom a napokon ako tí, ktorí sú obeťami útokov (napr. návštevníci mešity, šiitskí moslimovia).

Dostávame tak správy podnecujúce emočný stres, evokujúce paniku, hrôzu a šok. To vyúsťuje do prítomnosti nenávistných prejavov v online priestore a v horších prípadoch až k páchaniu trestných činov z nenávisťi. Analýza emócií, ktoré texty u čitateľa evokujú poukazuje na to, že téma moslimov a islamu v slovenských médiách sa najčastejšie spája s negatívnou emóciou. Negatívne emócie boli zaznamenané v približne 70 % textov za celý rok aj jeho užšie vymedzenie posledného kvartálu. Autori článkov majú tendenciu využívať slová a slovné spojenia, citoslovčia, prirovnania, negatívne prívlastky, ale aj vizuálne pútače (kapitálky, interpunkcia, opakovanie) tak, aby umocnili a hyperbolizovali svoje tvrdenia, vyvolali des a súčasne zvýšili svoju čítanosť a sledovanosť. Obsah médií sa vo väčšine prípadov vyznačuje negatívnym sentimentom, pozitívne a neutrálne ladené texty sa objavujú ojedinele.

27 Lenč, 2020

28 Lenč, 2020

29 Gallová Kriglerová – Kadlečíková – Chudžíková – Pišová, 2021b: 90-91

Aký je verejný diskurz o islame a moslimoch?

Mediálny a politický diskurz sa navzájom posilňujú a potvrdzujú. Z mediálnej analýzy vyplynulo, že najčastejšie sa vyskytujúcim kľúčovým slovom v rámci všetkých textov bolo slovo “islamský”. Slovo islamský bolo najčastejšie skloňované v súvislosti s tzv. islamským štátom, ktorý je radikálny, teroristický, extrémistický či džihádistický a vytvára v čitateľovi silnú negatívnu emóciu. Pojmy moslim a moslimka sa v textoch nachádzali predovšetkým v súvislosti s bosnianskymi moslimami, ale i slovom vraždiť, zabiť a mŕtvy. Výraznú emocionálnu hodnotu nadobudlo v textoch aj kľúčové slovo mešita, ktoré nám médiá predstavovali vyslovene ako miesto, kde dochádza k ohrozeniu, výbuchom a stratám na životoch, nie ako miesto náboženského alebo spoločenského života. Slová nachádzajúce sa v bezprostrednej blízkosti kľúčových slov v prevažnej väčšine nesú negatívnu konotáciu.

Zo života moslimov sa z médií dozvedáme málo. Príležitostne sa vyskytne rozhovor či reportáž, ktorá sprostredkúva priamu skúsenosť s moslimami, či už ide o spolunažívanie alebo pozitívne príklady. Väčšina informácií, ktoré súvisia s moslimami je o teroristických útokoch, ktoré v Európe realizujú tí, ktorí sa deklaratívne hlásia k islamu, alebo o politických systémoch a politických krízach v moslimských krajinách, ktoré sú často spojené s násilím alebo rôznymi radikálnymi (teroristickými) hnutiami. Slovenský prijímateľ týchto mediálnych výstupov tak pochopiteľne nadobúda obraz o živote moslimov, v ktorom dominuje násilie, v ktorom sú prijateľné fyzické tresty za porušenie práva šaría, kde ženy nemajú práva ani nezávislosť či vzdelanie. Túto rétoriku preberajú aj viacerí verejní činitelia, ktorí využívajú a podnecujú strach z migrantov a moslimov na svoje politické ciele.

FAKTY O ISLAME A MOSLIMOCH

*“Nenávidíme mnoho ľudí len preto, že sme pohodlní hľadať možnosť, ako ich milovať.”
(arabské príslovie)*

Ako vznikol islam?

Podobne ako judaizmus a kresťanstvo, aj islam má pôvod na Blízkom východe. Nebolo to úplne nové monoteistické náboženstvo, ktoré by sa vyvíjalo izolovane. Monoteizmus, viera v jedného Boha, tu prevládala po mnohé stáročia. Znalosť judaizmu, kresťanstva a zoroastrizmu bola do arabskej Mekky prinášaná karavánami po obchodných cestách, podobne ako prostredníctvom kontaktov a ciest samotných mekkánskych obchodníkov naprieč celým Blízkym východom. Aj v samotnej Arábii žili tiež kresťanské, zoroastrovské a židovské kmene.

V 6. storočí sa Mekka stala novým obchodným centrom s obrovským bohatstvom, no zároveň v nej vzrástli aj sociálne rozdiely medzi bohatými a chudobnými, ktoré ohrozovali tradičný arabský kmeňový hodnotový systém a sociálne zabezpečenie. V tomto prostredí Prorok Mohamed hlásal posolstvo Koránu, formujúce základ náboženstva, ktoré poznáme ako islám. Vyzýval k návratu uctievania jediného pravého Boha a sociálne spravodlivej spoločnosti.

Moslimovia veria, že Boh poslal zjavenie najskôr predošlým prorokom počnúc Adamom, ale napríklad aj Mojžišovi (obsiahnuté v hebrejskom Písme – Tóre) či Ježišovi (Evanjeliá) a nakoniec Mohamedovi (prostredníctvom islamského posvätného Písma – Koránu). Mohamed teda nie je považovaný za zakladateľa nového náboženstva islamu. Podobne ako biblickí proroci, ktorí prišli pred ním, bol náboženský reformátor. Mohamed povedal, že neprišiel s novým posolstvom nového Boha, ale že vyzýva ľudí, aby sa vrátili k jedinému pravému Bohu a spôsobu života, na ktorý zabudli a od ktorého sa odchýlili.

Pretože Korán nie je úplne novým zjavením, obsahuje mnoho odkazov na príbehy a postavy Starého a Nového Zákona, vrátane Adama a Evy, Abraháma a Mojžiša, Dávida a Šalamúna, Ježiša a Márie. Islam a uctievanie Alláha – čo je arabský ekvivalent pre Boha, doslovne znamená “*Ten Boh*” – bolo uprostred polyteistickej spoločnosti návratom k zabudnutej minulosti, návratom k viere prvého monoteistu Abraháma.

Podľa Mohameda mnoho z jeho súčasníkov v Mekke, vyznávajúcich kmeňový polyteizmus, nepoznalo koncept jediného pravého Boha a Jeho Vôle zjavenej prorokom Adamovi, Abrahámovi, Mojžišovi a Ježišovi. Zjavenia, ktoré Mohamed dostával, ho utvrdzovali v presvedčení, že ľudia v priebehu času pôvodné Božie posolstvo zoslané Mojžišovi a napokon aj Ježišovi prekrútili. Z tohto dôvodu moslimovia vnímajú Tóru a Evanjeliá ako zmes pôvodného zjavenia a neskorších ľudských dodatkov, ako je napr. povýšenie Ježiša z proroka na Syna Božieho.

Zjavenia, ktoré Mohamed dostával, boli volaním po náboženskej a sociálnej reforme. Zdôrazňovali sociálnu spravodlivosť (dôraz na práva žien, vdov a sirôt), upravovali “odchýlky” judaizmu a kresťanstva a varovali pred tým, že mnoho ľudí sa odchýlilo od Božieho Posolstva a prorokov. Apelovali na všetkých, aby sa vrátili k tomu, o čom Korán hovorí ako o priamej ceste islámu, respektíve o

ceste Božej, zjavenej raz a navždy Mohamedovi, poslednému z Prorokov, ich pečati.

Čo znamená slovo Alláh?

Boh v arabskom jazyku. Rovnaké pomenovanie pre Boha používajú aj židia a kresťania v arabskom svete. Stále hovoríme o tom istom Bohu, iba má rôzne mená v rôznych jazykoch a náboženstvách. Tvar Alláh vznikol zo základu al-iláh (z identického koreňa odvodzujúceho božstvá taktiež v semitských jazykoch), teda Boh s určitým členom “ten jediný Boh” a preto ho píšeme veľkým písmenom ako vlastné pomenovanie. Kontrast medzi pluralitou bohov a božstiev a jedinosťou Boha vyjadruje šaháda – vyznanie viery – niet boha okrem Boha. Islam neopisuje Boha ani ako otca, ani ako matku. Boh je podľa islamu starostlivý, dohliada na všetky veci a na všetkých ľuďoch bez ohľadu na ich pôvod.

Výraz Alláh je starší ako islam. Pohanskí Arabi týmto názvom označovali najvyššie božstvo, ktoré však nejako obzvlášť neuctievali a mali o ňom skôr vágne predstavy. Niektorí moslimovia sú toho názoru, aby sa slovo Alláh neprekladalo vôbec a preto aj v cudzojazyčných textoch často nachádzať pojem Alláh. Moslimovia naprieč názorovými líniami sa zhodujú, že Božia podstata je plne transcendentná, teda nepoznateľná, avšak človek môže Boha poznať aj prostredníctvom Jeho prívlastkov – 99 krásnych mien božích – ktoré sa odrazili pri stvorení sveta a človeka (napr. ar-Rahím – Zľutujúci sa, al-Cháliq – Stvoriteľ, al-Háfiz – Strážca, al-Haqq – Pravda). Absolútny monoteizmus (*tawhíd*) je jasným určením, že Boh je jeden jediný a jedinečný, a tiež výlučne On smie byť uctievaný.

V čo veria moslimovia?

Židia a kresťania, aj moslimovia veria v jedného Boha – stvoriteľa, udržiavateľa, vládcu a sudcu celého vesmíru. Moslimovia veria v prorokov, nielen v Proroka Mohameda, no aj v prorokov hebrejskej Biblie, Abraháma a Mojžiša a rovnako aj v prorokov Nového Zákona – Ježiša a Jána Krstiteľa. Taktiež veria v anjelov, raj, peklo a Súdny deň. Islam uznáva, že Božie zjavenie prišlo vo forme Tóry, Žalmov, Evanjelií a Koránu – “A vyslali sme v ich stopách Ježiša, syna Márie, aby potvrdil pravdivosť toho, čo obsiahnuté bolo predtým v Tóre a dali sme mu Evanjelium, v ktorom je správne vedenie a svetlo, aby potvrdilo pravdivosť toho, čo bolo predtým v Tóre a stalo sa správnym vedením i varovaním pre bohabojných.”³⁰ Moslimovia vnímajú židov a kresťanov ako ľudí Knihy, teda komunity veriacich, ktoré prijali zjavenie prostredníctvom prorokov v podobe písma alebo kníh zjavených od Boha.

Podobne ako kresťania vnímajú ich zjavenie ako naplnenie a dovŕšenie Starého Zákona, moslimovia veria, že Prorok Mohamed obdržal od Boha prostredníctvom anjela Gabriela posledné a kompletne zjavenie naprávajúce ľudské chyby, ktoré si našli cestu do Písma a vieroučných systémov judaizmu a kresťanstva. Preto moslimovia veria, že islam nie je novým náboženstvom s novým Písmom. Napriek tomu, že je najmladším z najväčších svetových monoteistických náboženstiev, z pohľadu moslimov je islam najstarším, pretože predstavuje pôvodné a zároveň konečné Božie zjavenie pre Abraháma, Mojžiša, Ježiša a Mohameda. “On vám uzákonil ako náboženstvo to, čo kedysi uložil Noemovi – a to, čo Sme vnukli tebe a čo Sme uložili aj Abrahámovi, Mojžišovi a Ježišovi: ,Dodržujte náboženské úkony a nerozdeľujte sa ohľadom nich!”³¹

30 Korán, 5: 46

31 Korán, 42: 13

Čo majú moslimovia spoločné?

Napriek bohatej rôznorodosti interpretácií a skúseností v islame existujú určité základné presvedčenia a pravidlá. Päť základov viery – viera v jednosť Božiu (*tawhíd*), prorokov, písma, anjelov a v Súdny deň – dopĺňa päť náboženských povinností, ktoré Korán predpísal všetkým praktizujúcim moslimom prijať a nasledovať. Tieto piliere islamu predstavujú jadro a spoločného menovateľa spájajúceho všetkých moslimov a odlišujú islam od iných náboženstiev. Dodržiavanie týchto pilierov si vyžaduje odhodlanie a zapojenie rozumu, emócií, tela, času, síl a majetku. Plnenie povinností spojených s piatimi piliermi posilňuje trvalú prítomnosť Boha v životoch moslimov a pripomína im ich príslušnosť k jednej celosvetovej komunite veriacich.

Prvý pilier islamu sa nazýva šaháda – **vyznanie viery**. Moslim ním dosvedčuje, že “neexistuje iné božstvo okrem Jediného Boha (*Alláha*) a že Mohamed je Posol Boží.” Toto vyznanie je známe ako šaháda (svedectvo, prísaha). *Alláh* je arabské meno pre Boha, podobne ako je v hebrejčine v Starom Zákone pre Boha používané označenie *Jahve*. K tomu, aby sa človek stal moslimom, stačí predniesť toto jednoduché vyznanie s úprimným úmyslom.

Prvá časť potvrdzuje absolútny islamský monoteizmus, nekompromisnú vieru v jednosť a jedinečnosť Boha a zároveň aj doktrínu o tom, že pridružovanie čohokoľvek k Bohu sa rovná modloslužobníctvu, jedinému neodpustiteľnému hriechu. V Koráne o tom čítame: “Boh veru neodpustí, ak je k Nemu niečo pridružené, ale odpustí, komu chce, veci inej než toto. A ktokoľvek pridružuje k Bohu, ten dopúšťa sa hriechu ťažkého.”³²

Druhá časť vyznania viery zdôrazňuje, že Mohamed nie je iba prorokom, ale naviac aj Poslom Božím a tak zohráva vyššiu úlohu, podobne ako Mojžiš či Ježiš pred ním. Pre moslimov je Mohamed prostredníkom cez ktorého zostúpilo posledné a konečné zjavenie. Prijatím Mohameda ako pečate všetkých prorokov moslimovia vyjadrujú presvedčenie, že jeho proroctvo potvrdzuje a dopĺňa všetky ostatné zjavené proroctvá počnúc Adamovým. Navyše, podobne ako v prípade Ježiša, aj Mohamedov príkladný život je vzorom správania. Úsilie veriaceho nasledovať Mohamedov príklad odzrkadľuje dôraz islamu na praktizovanie cez skutky. V tomto ohľade sa islam omnoho viac podobá na judaizmus s jeho dôrazom na zákony, než na kresťanstvo, ktoré kladie väčšiu dôležitosť na doktríny a dogmy. Táto praktická orientácia islamu sa odráža aj v ďalších štyroch pilieroch islamu.

Druhým pilierom islamu je **modlitba (*salát*)**. Moslimovia sa modlia pravidelne päťkrát denne – po úsvite, na poludnie, popoludní, po západe slnka a v noci. I keď časy modlitby a jej jednotlivé úkony neboli ustanovené samotným Koránom, zaviedol ich Mohamed. V mnohých moslimských krajinách pripomína čas modlitby zvolávanie k modlitbám (*azán*). Z minaretov mešít muezín zvoláva:

“Boh je najväčší [Alláhu akbar], Boh je najväčší, Boh je najväčší, Boh je najväčší, dosvedčujem, že niet božstva okrem Boha [Alláha], dosvedčujem, že niet božstva okrem Boha. Dosvedčujem, že Mohamed je posol Boží, dosvedčujem, že Mohamed je posol Boží. Ponáhľajte sa k modlitbe, ponáhľajte sa k modlitbe. Ponáhľajte sa k úspechu, ponáhľajte sa k úspechu! Boh je najväčší, Boh je najväčší. Niet božstva okrem Boha!”

Takéto pripomienky počas celého dňa pomáhajú veriacim stále mať na zreteli Boha a to aj uprostred každodenných starostí o prácu, rodinu a všetko, čo zamestnáva myseľ. Pripomínaním úplnej závislosti od Boha posilňujú vieru, stavajú do protikladu svetské záležitosti a perspektívu smrti, Súdneho Dňa a posmrtného života.

Modlitby sa skladajú z recitácie Koránu v arabskom jazyku a velenia Boha. Skladajú sa zo série pohybov: státie, predklon, kľaknutie, padnutie na tvár a sedenie na kolenách. Ako recitácia, tak i sprievodné pohyby vyjadrujú podriadenie sa, pokoru a uctievanie Boha. Moslimovia sa môžu modliť v akomkoľvek čistom prostredí, sami alebo v skupine, v mešite alebo doma, v zamestnaní či na cestách, vo vnútri alebo vonku. Pokiaľ to okolnosti dovoľujú, preferuje sa a je chválihodné, modliť sa spolu s inými ako celok zjednotený v uctievaní Boha demonštrujúc disciplínu, bratstvo, rovnosť a

spolupatričnosť.

Keď sa moslimovia pripravujú na modlitbu, obracajú sa k Mekke, svätému mestu, v ktorom sa nachádza Ka'ba. Každý akt uctievania začína zvolaním "Boh je najväčší" (*Alláhu akbar*) nasledované pevne stanovenými modlitbami, ktorých súčasťou sú úvodné verše Koránu. Na konci modlitby sa opäť recituje šaháda (vyznanie viery) a dvakrát sa zopakuje pozdrav mieru – "Mier, milosť a požehnanie Božie s vami."

Tretím pilierom islamu je **zakát, čo znamená očisťovanie a rast**. Podobne ako modlitba, ktorá je zároveň individuálnou i kolektívnou zodpovednosťou, zakát vyjadruje uctievanie a prejavenie vďaky Bohu tým, že moslim podporuje chudobných. Od každého sa vyžaduje ročný príspevok vo výške 2,5 % z jeho úspor a majetku, nie iba ročného príjmu. Podľa islamu, skutočným vlastníkom vecí nie je človek, ale Boh. Bohatstvo zveril ľuďom ako záväzok. Preto zakát nie je vnímaný ako dobročinnosť, ale ako povinnosť pre tých, ktorí od Boha svoje bohatstvo dostali, aby naplnili potreby menej šťastných členov komunity. Korán (9:60) i islamské právo uvádzajú, že milodary sa majú použiť na podporu chudobných a núdzných, sirôt, vdov, uhrádzanie dlhov a na podporu tých, ktorí pracujú v prospech Božej záležitosti (napr. budovanie mešít, škôl, nemocníc a pod.). Koncept zakátu vznikol pred viac ako 1400 rokmi a fungoval ako forma sociálneho zabezpečenia. V ší'itskom smere existuje popri zakáte, ktorý nie je obmedzený len na 2,5 %, aj náboženská daň (*chums*) platená veriacimi náboženskému vodcovi. Používa sa na podporu chudobných a núdzných.

Štvrtým pilierom islamu je pôst v mesiaci **ramadán** opakujúci sa každý rok v deviatom mesiaci islamského kalendára, v mesiaci, kedy bolo Mohamedovi zoslané prvé koránske zjavenie. Počas pôstneho mesiaca sa každý moslim, ktorému to jeho zdravie dovoľuje od úsvitu do západu slnka zdržiava jedla, pitia a intímností. Pôst je prax známa mnohým náboženstvám, niekedy sa predpisuje aj ako forma pokánia, inokedy je vnímaný ako oslobodenie od prehnaného sústredenia sa na svetské potreby a slasti. V islame je cieľom ramadánskeho pôstu podnietiť zamýšľanie sa nad ľudskou slabosťou a závislosťou od Boha, zameranie sa na duchovné ciele, hodnoty a stotožnenie sa s tými menej šťastnými.

Po západe slnka sa pôst preruší ľahkým jedlom (*iftár*). Rodiny a priatelia sa stretávajú pri spoločnej večeri, pri ktorej sa spravidla podávajú jedlá a sladkosti určené špeciálne pre tieto dni v roku. Mnohí idú do mešity na večernú modlitbu, po ktorej nasledujú špeciálne modlitby vykonávané iba počas ramadánu (*tarawih*). Niektorí počas ramadánu recitujú celý Korán (každú noc jednu jeho tridsatinu) ako osobitný akt zbožnosti. Rodiny vstávajú pred úsvitom, aby si dali prvé jedlo dňa (*suhúr*), ktoré im musí vydržať až do západu slnka.

Pred koncom ramadánu (v dvadsiaty siedmy deň) si moslimovia pripomínajú *Lajlat al-Qadr*, Noc rozhodnutia, kedy Mohamed obdržal prvé Božie zjavenie. Mesiac ramadán končí jednou z dvoch veľkých islamských osláv – sviatkom prerušenia pôstu – *'Íd al-fitr*, ktorý svojou atmosférou spojenou s radosťou, oslavami, dávaním či prijímaním darov pripomína Vianoce.

Piatym pilierom islámu je **púť, čiže hadždž, do Mekky** v Saudskej Arábii. Každý dospelý moslim, ktorý je toho fyzicky i materiálne schopný, by ju mal vykonať aspoň raz v živote. Mal by sa stať pútnikom úplne oddaným službe Bohu tým, že pre púť obetuje svojho čas, majetok, spoločenské postavenie a vlastné pohodlie. Obdobie púte nasleduje po mesiaci ramadán. Každý rok sa na jednom mieste zhromažďujú viac ako dva milióny pútnikov reprezentujúcich nesmierne množstvo odlišných kultúr a jazykov. Do svätého mesta Mekky cestujú z rôznych kútov sveta, aby vytvorili jednotnú komunitu žijúcu svojou vierou. Okrem hadždžu existuje i ďalší rituál zbožnosti označovaný ako menšia púť. Hovorí sa jej *'umra* (návšteva) a je spojená s návštevou pútnických miest v iných časoch počas roka. Mnohí z tých, ktorí vykonávajú veľkú púť, vykonávajú aj rituály *'umry* pred, počas alebo po hadždži. Vykonanie *'umry* však nenahrádza povinnosť vykonať hadždž.

Čo je Korán?

Korán (niekedy tiež prepisovaný ako Kur'án alebo Qur'án) znamená v arabčine doslova "recitácia". Korán je moslimským svätým písmom. Moslimovia veria, že obsahuje Božie zjavenia obdržané Prorokom Mohamedom prostredníctvom anjela Gabriela. Mohamed, ktorý nevedel čítať ani písať, účinkoval ako Boží prostredník. Bolo mu prikázané recitovať zjavenia, ktoré dostával. Z pohľadu moslimov Mohamed nie je ani autorom, ani editorom Koránu. Korán je večné, doslovné Slovo Božie, zachované v pôvodnom arabskom jazyku. Počas dvadsiatich troch rokov, od Mohamedových štyridsiatich rokov až do jeho smrti v roku 632, mu bolo zjavených 114 koránskych kapitol (nazývaných súry).

Moslimovia veria, že Korán bol už počas života Proroka zachovaný v ústnej aj písomnej podobe. Celý text bol nakoniec zozbieraný a oficiálne štandardizovaný do jednotnej verzie približne päťnásť až dvadsať rokov po jeho smrti. Korán je dlhý zhruba ako štyri pätiny Nového Zákona. Jeho kapitoly sú v podstate usporiadané podľa dĺžky, od najdlhších po najkratšie, nie tematicky. Tento formát sa zdá byť náročný pre mnohých nemoslimov, ktorí potom zo svojho uhla pohľadu vnímajú text ako nesúvislý a neorganizovaný. Každopádne, veriacemu umožňuje náhodne ho otvoriť na akomkoľvek mieste a začať recitovať od začiatku ktoréhokoľvek odstavca, lebo každý z nich predstavuje dôležité ponaučenie, ktoré sa má na človeku odraziť.

Recitácia Koránu je stredobodom moslimského života a mnoho moslimov sa učí celý Korán naspamäť. Moslimovia v recitácii vidia zázrak, kedy môžu počúvať skutočné slovo Božie vyjadrené ľudským hlasom. V histórii existuje mnoho príkladov, kedy po vypočutí recitácie Koránu ľudia konvertovali na islam. Moslimovia recitujú pasáže z Koránu ako súčasť piatich denných modlitieb. Melodické a poetické koránske verše slúžia ako úvod ku každej spoločenskej udalosti, od sobášov až po pohreby, prednášky a obchodné stretnutia.

Ako sa moslimovia zdravia a prečo?

Moslimovia sa zdravia arabskou frázou *as-salámu 'alajkum*, ktorá znamená "mier s vami". Správne sa na ňu odpovedá *wa 'alajkumu s-salám*, teda "aj s vami mier". Korán moslimom prikazuje zdravie sa týmto spôsobom, čo odráža mierumilovné vzťahy, ktoré majú medzi moslimami panovať na základe spoločne zdieľanej viery a podriadenia sa vôli Božej. Koránsky verš 10:10 hovorí, že veriaci, ktorí vstúpia do Raja, sa budú navzájom zdravie práve takto: "Volanie ich bude: 'Sláva Tebe, Bože veľký' a privítaním pozdrav: 'mier s vami!' a koncom volania ich: 'Chvála Bohu, Pánu tvorstva všetkého!'" Koránsky verš 14:23 tiež hovorí: "Zatiaľ čo tí, ktorí verili a zbožné skutky konali, do záhrad uvedení budú, pod ktorými rieky tečú a tam nesmrteľní z dovolenia Božieho slovami 'mier s vami!' budú privítaní."

Práve preto sme zámerne zakomponovali symboliku moslimského pozdravu a nádej pre mierové súžitie do projektu s názvom *"Bojujeme proti islamofóbii a podporujeme obeť trestných činov z nenávisťi na Slovensku // Combating Islamophobia and supporting hate crime victims in Slovakia"*, v rámci ktorého vychádza aj táto publikácia. Nesie akronymom SalamSK.

Prečo je arabčina v islame taká dôležitá?

Moslimovia veria, že Korán – podobne ako Tóra a Evanjelía – je spísaný v arabskom jazyku na posvätnnej tabuli uschovanej u Boha na nebesiach. Veria, že učenie týchto posvätných textov, ktoré boli v rôznych obdobiach postupne zjavované pochádza z tohto istého zdroja. Korán, recitovaný Mohamedom presne tak, ako ho počul od Gabriela bol neskôr zapísaný arabským písmom a verí sa, že je priamym slovom Božím. Všetci moslimovia sa učia Korán naspamäť a recitujú ho v arabčine, teda v jazyku, v ktorom bol zjavený bez ohľadu na to, či mu rozumejú alebo nie. Bez ohľadu na svoj materinský jazyk sa moslimovia na celom svete modlia po arabsky. Až do modernej doby bol Korán tlačенý len v arabčine. Dokonca aj dnes, v prekladoch, ktoré moslimovia považujú za “interpretácie”, je po okrajoch často uvedený aj arabský originál.

Ústna recitácia Koránu sa stala mocným zdrojom inšpirácie až do súčasnosti. Melodická recitácia Koránu v arabčine je formou umenia. Recitátori Koránu vystupujú verejne a tešia sa veľkej úcte podobne ako hviezdy operného spevu na Západe. Recitácia Koránu je cenená nielen pre svoju náboženskú, ale aj estetickú hodnotu. Memorovanie Koránu z pamäti je vysoko cenené a prináša veľkú prestíž.

Čo je islamizmus?

Od 70. rokov 20. storočia sa mainstreamový i extrémistický islam prejavujú ako vplyvná politická sila. Vlády a islamské (islamistické) reformné či opozičné hnutia, ale aj teroristi volali po tom, aby bolo náboženstvo zdrojom identity, legitimacy a mobilizácie. Medzi ich argumentmi sú však priepastné rozdiely.

Islamizmus a *islamista* sú dva z mnohých termínov (ako aj *islamský aktivizmus*, *revivalizmus*, *extrémizmus*, *fundamentalizmus* či *politický islám*) používaných na opis politického či sociálneho hnutia, organizácie či osoby, ktorá verí, že islam či Božia vôľa sa vzťahujú na všetky oblasti života, na súkromnú aj verejnú sféru, na jednotlivcov aj spoločnosť. Pre islamistov nie je islam iba náboženstvom, ale aj ideológiou, ktorá volá po vytvorení “islamského štátu” či islamsky uvedomelého spoločenského poriadku. Pojem islamisti zahŕňa jedincov, ktorí sú umiernení, ale i tých, ktorí sú militantní. Mainstreamoví islamisti reprezentujú celé spektrum presvedčení, od veľmi konzervatívnych až po reformné, participujú na politickom systéme a volajú po postupnej zmene spoločnosti zvnútra. Militantní islamisti sú extrémisti, ktorí obhajujú ozbrojený boj a využívajú násilie a terorizmus na zvrhnutie zavedeného poriadku a nastolenie ich vlastnej politickej agendy, čím ohrozujú slobodu a bezpečnosť svojich spoločností.

Fenoménom, ktorý v posledných desaťročiach najintenzívnejšie prispieva k stigmatizácii islamu a moslimov je náboženský extrémizmus a teroristické hnutia, ktoré pôsobia globálne. Militantní islamisti sú zodpovední za útoky na Blízkom východe aj inde v moslimskom svete a na Západe. Ako presne rozlišovať medzi mainstreamovými a extrémistickými skupinami ostáva predmetom horúcich debát.

Čo je islamofóbia?

Islamofóbia sa formálne zaraďuje do širšieho rámca religiofóbií a etnofóbií. Vzniká ako výsledok diskurzu demonizácie. (Saeed, 2007: 13) Islamofóbia a xenofóbia majú základnú premisu v kultúrnych rozdieloch, preto sú prezentované ako oprávnené a politicky korektné. Propaganda nenávisti a delegovanie k nenávisťným činom je agendou krajnej pravice. Avšak svojich podporovateľov má aj z radov konzervatívcov, liberálov či predstaviteľov ľavice. Práve pre uvedené dôvody je dôležité kriticky reflektovať na spoločenský diskurz o islame a moslimoch v rámci SR. Základným problémom je umelé postulovanie dvoch nezmieriteľných táborov v zmysle stretu kresťanského sveta a západnej kultúry a islamu s východnou kultúrou. Toto delenie na MY a ONI je predikciou konfliktu. Nevyvážené informácie o islame, moslimoch či moslimských krajinách v slovenských médiách, zakladanie protiislamských diskusných skupín na internete a na sociálnych sieťach, najčastejšie Facebook-u sú živnou pôdou pre predsudky a prehlbovanie stachu z neznámych dokonca až nenávisti, vrátane stereotypizácie. Vnímanie islamu na Slovensku značne kopíruje vývoj v susedných štátoch. Diskurz na tomto území neanalyzuje islam ako náboženstvo, ale skôr ako akúsi kultúrnu paradigmu, ktorej význam sa zvýšil v druhej polovici 20. storočia s príchodom migrantov na územie Európy. Európska a moslimská (východná) tradícia sú chápané ako nezmieriteľné protiklady, ako súperia bojujúci o dominanciu, a preto stretnutie príslušníkov týchto kultúr vytvára „civilizačný konflikt“.³³

Žijeme vo svete, v ktorom sa dve veľké svetové náboženstvá semitského pôvodu často ocitajú pod paľbou – sú objektmi diskriminácie, trestných činov z nenávisti, násillia a teroru. Pre nenávisť voči jednému, ku ktorému patrí 14 až 18 miliónov židov na svete, máme silný názov – antisemitizmus. Po celom svete existuje globálne povedomie a citlivosť, ktorá sa dá proti antisemitským prístupom a činom mobilizovať. Ako dokazuje história i súčasná skúsenosť, termín antisemitizmus môže byť silným protijedom na nákazu, ktorá stále zasahuje naše spoločnosti. Avšak pre nenávisť voči viac ako dvom miliárdam moslimov vo svete sme až donedávna obdobne adekvátny termín, ktorý by efektívne pomenovával toto nepriateľstvo, predsudky a diskrimináciu, nemali.

Islamofóbia sa neobjavila až po udalostiach z 11. septembra. Už v novembri 1997 vydal britský Runnymede Report výskumnú správu s názvom *Islamofóbia: výzva pre nás všetkých*, kde definoval islamofóbiu ako strach, nenávisť a nepriateľstvo voči islamu a moslimom prejavujúce sa sériou uzatvorených názorov implikujúcich negatívne a opovrhnutiahodné stereotypy a presvedčenia o moslimoch. Jej výsledkom je vylúčenie z ekonomického, sociálneho a verejného života a diskriminácia na základe dojmu, že islam ako náboženstvo nemá žiadne spoločné hodnoty so Západom, je voči nemu v podradnom postavení a vo svojej podstate je to skôr nenávisťná politická ideológia než náboženstvo, akými sú zvyšné abrahámske náboženstvá – kresťanstvo a judaizmus, ktoré sú naopak zdrojom viery a duchovnosti.

Podobne ako antisemitizmus a xenofóbia, aj islamofóbia má dlhé a hlboké historické korene. Jej súčasné vzkriesenie je živé signifikantným nárastom moslimskej populácie v západných krajinách na konci 20. storočia, ako aj iránskou revolúciou, únosmi, bráním rukojemníkov či inými teroristickými činmi v 80. a 90. rokoch, útokmi na Svetové obchodné centrum a Pentagón či následnými teroristickými útokmi v Európe. Obete diskriminácie a nenávisťnej trestnej činnosti však nie sú konkrétni extrémisti zodpovední za násillie, ale mainstreamoví, väčšinoví, umiernení moslimovia žijúci v západnom svete, vrátane obetí útoku na dve mešity v meste Christchurch.³⁴ V posledných rokoch krajne pravicové, protipristaňovateľské politické strany a politickí komentátori v Európe a Amerike demonizovali islam ako náboženstvo a všetkých moslimov bez rozdielu. Výsledkom je prudko nakaž-

33 GALLO KRIGLEROVÁ, E. – KADLEČÍKOVÁ, J. – HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, A. – PÍŠKOVÁ, M. 2021a. *Cudzie nechceme, svoje si nedáme - nová analýza postojov voči cudzincom, postoje majoritnej populácie k migrácii a cudzincom na Slovensku, analýza kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu*. Centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné online na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2021/05/Cudzie_nehceme_Analyza_final_edited.pdf.

34 https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/mesita-novy-zeland-christchurch-strelba.A190315_044015_zahranicni_jn.

livá forma kultúrnej neznášanlivosti.

Kofi Annan, toho času generálny tajomník OSN, v roku 2004 usporiadal konferenciu „Čelíme islamofóbii: vzdelaním k tolerancii a porozumeniu“, na ktorej upozornil na tento problém v medzinárodnom meradle:

“Keď je svet nútený vymyslieť nový termín na označenie novej nenávisti šíriacej sa čoraz viac po celom svete, ide o smutný a znepokojujúci vývoj. To je aj prípad islamofóbie. Je potrebné odnaučiť sa od stereotypov, ktoré sa v mnohých myšliach a v mnohých médiách zakorenili. Islam je často videný ako monolit... (A) moslimovia ako protiklad Západu... Tlak na spolužitie ľudí rozdielných kultúr a odlišných vierovyznaní je reálny... To ale nemôže ospravedlniť demonizáciu či svojvoľné zneužívanie strachu pre politické účely. To špirálu podozrievania a odcudzenia iba prehĺbi.“

ROZBÍJANIE STEREOTYPOV

*„Strach z moslimov sme zdedili po predkoch, ako farbu očí alebo vlasov.
Možno preto vidíme v migrantoch našu kultúrnu záhubu.“³⁵*

Stereotypy sú vžitú šablónovité spôsoby vnímania a posudzovania toho, k čomu sa vzťahujú, často emocionálne zaťažené. Nie sú produktom priamej skutočnosti, ale sú preberané a udržiavajú sa tradíciami. Človek má tendenciu si ich všímať najviac, lebo zdôrazňujú odlišnosti. Stereotyp je súbor úsudkov o osobnostných alebo telesných charakteristikách celej skupiny, charakterizovanie jednotlivcov na základe znakov, ktoré pripisujeme celej skupine.

Stotožnenie sa nimi je prejavom súhlasu s verejným názorom. Sú zároveň veľmi nebezpečné z pohľadu poznávania kultúry, lebo skresľujú náš pohľad na štandardné správanie v určitom prostredí. Posudzujú sociálnu skupinu a automaticky ovplyvňujú naše konanie. Zvyčajne majú negatívnu konotáciu. Tvoria ich predstavy aké máme sami “o sebe” – “o svojej skupine”, s ktorou sme plne identifikovaní a príslušníkoch “iných sociálnych skupín,” s ktorými sa vôbec nestotožňujeme.

Predsudky – predpojatosť, názorová strnulosť, emočne nabitý, kriticky nadhodnotený úsudok a z neho vyplývajúci postoj, názor prijatý jednotlivcom alebo skupinou, sú univerzálnymi rysmi interkultúrnych vzťahov. Predsudky sa často vytvárajú ako súčasť socializačného procesu a je veľmi ťažké ich zmeniť alebo zničiť. Predsudky vychádzajú zo strachu pred cudzím a ich neuváženým používaním môže dochádzať aj k diskriminačnému/rasistickému správaniu. Sú definované aj ako antipatia založená na chybnom a strnulom zovšeobecňovaní, resp. bez akejkoľvek predchádzajúcej praktickej skúsenosti.

Definícií je oveľa viac a vzhľadom na mäťúci obsah sa od pojmu predsudku ako vedeckého pojmu v spojení so sociálnym postojom upustilo. V praxi zostáva predsudok ako prvá fáza tvorby postoja (predsudok – stereotyp – postoj). Rozdiel medzi predsudkami a stereotypmi je, že na základe predsudku voči skupine súdime jedného človeka. Základom stereotypu je presný opak, takže podľa jedného človeka budeme teraz posudzovať celú skupinu, do ktorej patrí.

Postoje – vyjadrujú hodnoty a sebaopínanie, sú odvodené od hlbšej hodnotovej orientácie a ťažko sa menia. Trvalé sústavy pozitívneho alebo negatívneho hodnotenia, emocionálneho cítenia a konania voči týmto sociálnym subjektom. Utváranie a formovanie postojov a názorov prebieha v rámci skupín, ktorých členom je jednotlivec. Na utváranie postojov pôsobia tiež masové zdieľacie prostriedky. Postoje majú určitý smer, určitú intenzitu a vplyv na správanie. Môžu byť kladné, záporné, stabilné, labilné, ľahko narušiteľné, ovplyvňujúce správanie človeka výrazne alebo nevýrazne.

Minorita – menšina, ktorú spájajú ich osobitné črty, pričom tieto odlišnosti sú väčšinou spoločnosťou nízko hodnotené, čo prináša problematiku stigmatizácie, stereotypov a predsudkov.

Pluralizmus – vyjadruje prístup rešpektujúci existenciu viacerých a zároveň odlišných vecí, javov, tendencií v ľudskej spoločnosti – názorov, postojov, pohľadov, náboženských presvedčení, umeleckých žánrov a štýlov, kultúrnych vzorov, životných modelov, tradícií, ale aj politických strán, občianskych iniciatív, cirkví a pod. Je to prístup k rozmanitosti príznačnej nielen pre prírodu, ale aj pre sociálnu organizáciu ľudských spoločenstiev i pre ľudstvo ako celok.

35 Mariana Čengel Solčanská: Čas ukončiť politický stredovek, denník SME 5. september 2021.

Stereotyp č. 1: Islam nepatrí na územie Slovenska!

Nie je to pravda. Islam ako náboženstvo nie je novým fenoménom v Európe ani na území dnešnej Slovenskej republiky. Je prítomným na našom území už viac ako tisíc rokov.

Historické dokumenty dokazujú prítomnosť moslimov na našom území už pred vznikom Uhorského kniežatstva v rokoch 895 – 896. *“Obchodná cesta vedúca z Blízkeho východu cez dnešnú Ukrajinu, Slovensko a Českú republiku a ďalej na západ a na sever, priťahovala nielen moslimských a ne-moslimských obchodníkov z Blízkeho Východu, ale aj cestovateľov a geografov.”*³⁶ Dokumenty od arabských a perzských cestovateľov (ako napr. Ibn Rusta, al-Mas‘údí, Ibn Fadlán, Ibn Jákúb a ďalší) patria medzi najcennejšie zdroje informácií o tejto oblasti z predkresťanskej éry.^{37 38}

Aj medzi staromaďarskými kmeňmi, ktoré sa usádzali na území Karpatskej kotliny, sa vyskytovali moslimské, pravdepodobne najmä šíitské kmene (napr. Bašurmani a Kálizovia / Chválizovia). Tie sa v priebehu najbližších storočí postupne asimilovali, čiastočne aj kvôli intenzívnej oficiálnej štátnej politike šírenia kresťanstva v kráľovstve, a od druhej polovice 13. storočia písomné zmienky o moslimoch v Uhorskom kráľovstve miznú.³⁹

Ďalším obdobím intenzívneho kontaktu stredoeurópskeho regiónu s islamom bola notoricky skloňovaná éra osmanskej expanzie v 16. a 17. storočí, keď sa väčšina územia Uhorského kráľovstva postupne dostala pod osmanskú nadvládu. Po bitke pri Viedni v roku 1683 sa osmanské vojenské jednotky, politickí predstavitelia, štátni úradníci i bežné obyvateľstvo postupne stiahli na predmoháčske územia a islam ako sociokultúrny fenomén zo života Uhorského kráľovstva na niekoľko storočí opäť prakticky zmizol.

Podľa údajov z 18. storočia žilo v Bratislave popri židoch a kresťanoch aj zhruba 300 moslimských rodín, najmä obchodníkov z Balkánu ponúkajúcich orientálne tovary. Približne z tej doby pochádza mešita, ktorá údajne stála v Bratislavskom podhradí v oblasti zvanej Vydrica až do druhej svetovej vojny. Mešita bola vystavaná v maurskom štýle s kopulou a slúžila na rôzne náboženské aktivity a iné spoločenské príležitosti.⁴⁰ Dodnes sa zachovala časť schodiska a mešita je v súčasnosti predmetom archeologického výskumu. Fakt, že v Bratislave v minulosti existovala moslimská modlitebňa, je na Slovensku málo známy a INS si uvedomuje potenciál tejto skutočnosti pri dialógu o prípadnej výstavbe mešity v Bratislave.

Uznanie moslimských veriacich pochádza z roku 1912, kedy rakúsko-uhorská monarchia oficiálne uznala moslimov hanafijskeho rítu v predlitavských regiónoch.⁴¹ Prvé snahy o výstavbu novej mešity spadajú do druhej polovice 30. rokov 20. storočia, kedy k tomu boli zjavne najpriaznivejšie podmienky. Do vojny sa však problém nepodarilo vyriešiť a k ďalšiemu pokusu došlo až v 90. rokoch. Po nástupe socialistického režimu nadobudol platnosť zákon č. 218/1949 Zb., podľa ktorého musela každá cirkev či náboženská spoločnosť, pokiaľ chcela byť uznaná, obnoviť svoju registráciu a podpísať prehlásenie, v ktorom sa de facto prihlásila k účasti na budovaní socialistickej spoločnosti. Tento krok moslimovia neučinili. *“V geopolitickom prostredí strednej Európy, definovanom na základe rôznych známych či menej známych koncepcií, je islam stále považovaný za cudzorodý prvok.”*⁴² Slovensko ako jediný štát Európskej únie dodnes nemá svoju mešitu a ani právoplatnú registráciu. Novelu zákona o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností č. 308/1991 s povinnosťou najmenej 50 000 plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a sú občanmi Slovenskej republiky, je európskou spoločnosťou vnímaný ako reštriktívny a problematický

36 Šomodiová, 2017: 45

37 PAULINY, J. 1999. *Arabské správy o Slovanoch*. Bratislava: Veda.

38 NORRIS, P. 2012. *Muslim Integration into Western Cultures: Between Origins and Destinations*. HKS Faculty Research Working Paper Series: John F. Kennedy School of Government - Harvard University.

39 Drobný 2016

40 Pre viac info pozri aj: <https://www.islamonline.sk/2021/11/v-podhradi-bratislavy-bola-orientalna-stavba-s-kupolou-ktorou-miestni-volali-mesita/>.

41 Wieshaider, 2005: 42

42 Lenč 2006: 262

zákon namierený primárne voči moslimskej menšine.⁴³

V uplynulých desaťročiach islam prestal byť v Európe neviditeľným a stal sa významnou črtou miestneho náboženského spektra. Moslimovia predstavujú paletu rozmanitých rás a etníc aj v Slovenskej republike. Paradoxne je táto menšina na Slovensku vysoko vzdelaná a dobre integrovaná, súčasne prispieva k vytváraniu hodnôt v prospech celej spoločnosti. Viac informácií nájdete v časti Kto sú moslimovia na Slovensku?

Stereotyp č. 2: Moslimovia sú len Arabi!

“...Odmietame akúkoľvek nelegálnu migráciu bez ohľadu na pôvod tých migrantov a bez ohľadu na to, kto, cez ktoré hranice do Európskej únie sa tlačia. To je na margo tých kolegov, ktorí sú, ale oni na rozdiel od vás ani nechápu veciam a s vami sa dá debatovať seriózne.”⁴⁴

Nie je to pravda. Arab nie je automaticky vždy moslim. Nie každý Arab je moslim a nie všetci moslimovia sú Arabi. Tieto dva pojmy bývajú často zamieňané. Arabi sú národ hovoriaci arabským jazykom, v súčasnosti tvoria približne jednu pätinu z celkového počtu moslimov. Sú sústredení na území od Maroka až po Irak, čo tvorí historicky kultúrne srdce moslimského sveta, tzv. “svet islamu”. Arabi zohrávajú kľúčovú rolu kvôli arabskému jazyku. Poslostvo zjavené Mohamedovi bolo práve v arabčine, Korán a modlitby sú v arabskom jazyku.

Muslimovia sú príslušníci rôznych kultúr, národov a etníc. Muslimovia tvoria väčšinovú populáciu vo viac ako 57 krajinách po celom svete. Početné moslimské menšiny žijú v Európe, Kanade, USA, Južnej Amerike, Austrálii či na Novom Zélande. Napriek všeobecne rozšírenej domnienke väčšina moslimov vôbec nie sú Arabi. Väčšina moslimov žije mimo Blízkeho východu, na miestach ako Indonézia, Malajzia, India či Pakistan. V skutočnosti len asi 20 % z cca dvoch miliárd moslimov na svete pochádza z arabských krajín.

Zmätok medzi týmito pojmi môže prameniť zo skutočnosti, že arabčina je duchovným jazykom islamu, rovnako ako donedávna bola latinčina pre kresťanstvo. Preto sa od všetkých moslimov očakáva, že ovládajú aspoň niekoľko kľúčových slov a fráz v arabskom jazyku.

Stereotyp č. 3: Moslimovia veria v iného boha!

Nie je to pravda. Alláh je arabský výraz pre Boha. Rovnako tento termín používajú kresťania aj židia na Arabskom polostrove ako aj moslimovia. Takže je to jednotné univerzálne označenie pre jediného všemocného Boha. Najvyšší, Najmilosrdnejší a Najmilostivejší. To sú len tri z celkových 99 vznešených mien Boha v isláme. Viac v

Židia a kresťania, aj moslimovia veria v jedného Boha – stvoriteľa, udržiavateľa, vládcu a sudcu celého vesmíru. Muslimovia veria v prorokov, nielen v Proroka Mohameda, no aj v prorokov hebrejskej Biblie, Abraháma a Mojžiša a rovnako aj v prorokov Nového Zákona – Ježiša a Jána Krstiteľa. Taktiež veria v anjelov, raj, peklo a Súdny deň. Islam uznáva, že Božie zjavenie prišlo vo forme Tóry, Žalmov, Evanjelií a Koránu – “A vyslali sme v ich stopách Ježiša, syna Márie, aby potvrdil pravdivosť

43 ECRI Report on the Slovak Republic, december 2020. https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/ecri-report-slovak-republic-sixth-monitoring-cycle_en.

44 <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256453>, 15. marec 2022.

toho, čo obsiahnuté bolo predtým v Tóre a dali sme mu Evanjelium, v ktorom je správne vedenie a svetlo, aby potvrdilo pravdivosť toho, čo bolo predtým v Tóre a stalo sa správnym vedením i varovaním pre bohabojných.“⁴⁵ Moslimovia vnímajú židov a kresťanov ako ľudí Knihy, teda komunity veriacich, ktoré prijali zjavenie prostredníctvom prorokov v podobe písma alebo kníh zjavených od Boha.

Podobne ako kresťania vnímajú ich zjavenie ako naplnenie a dovŕšenie Starého Zákona, moslimovia veria, že Prorok Mohamed obdržal od Boha prostredníctvom anjela Gabriela posledné a kompletne zjavenie naprávajúce ľudské chyby, ktoré si našli cestu do Písma a vieroučných systémov judaizmu a kresťanstva. Preto moslimovia veria, že islam nie je novým náboženstvom s novým Písmom. Napriek tomu, že je najmladším z najväčších svetových monoteistických náboženstiev, z pohľadu moslimov je islam najstarším, pretože predstavuje pôvodné a zároveň konečné Božie zjavenie pre Abraháma, Mojžiša, Ježiša a Mohameda. „On vám uzákonil ako náboženstvo to, čo kedysi uložil Noemovi – a to, čo Sme vnukli tebe a čo Sme uložili aj Abrahámovi, Mojžišovi a Ježišovi: ‚Dodržujte náboženské úkony a nerozdeľujte sa ohľadom nich!‘“⁴⁶

Stereotyp č. 4: Moslimovia sú islamskí fundamentalisti!

„Je to šité pre hordy neprispôsobivých elementov z Afriky, Blízkeho východu alebo nebodaj z moslimských krajín Ázie. Tento návrh má upravovať prvotnú integráciu azylantov a cudzincov, ktorým sa poskytla doplnková ochrana. Samozrejme že to ide podľa smerníc Európskeho parlamentu a Rady EÚ. A táto zradcovská vláda to premieta do predkladaného návrhu zákona. Toto EÚ parlamentu, toho Európskeho parlamentu, ktorý je všeobecne a často nazývaný hniezdom vreteníc. A nikým nevolená Rada Európskej únie ničí všetko na čo siahne.“⁴⁷

Nie je to pravda. Termín islamský fundamentalizmus evokuje mnoho obrazov – iránsku revolúciu, ajatolláha Chomejního, útoky z 11. septembra na Svetové obchodné centrum a Pentagón či samovražedných útočníkov. Pre mnohých ľudí je tento pojem iba iným názvom pre radikalizmus, náboženský extrémizmus či terorizmus. Avšak vyobrazenia rukojemníckych kríz, obliehaných ambasád, únosov a bombových atentátov vedú k zjednodušujúcim záverom. Pojem fundamentalista býva používaný pre také široké spektrum islamských hnutí a aktérov, že zahŕňa aj tých, ktorí sa len snažia znovu zaviesť či nastoliť čistou a puritánsku víziu romantizovanej minulosti, ba aj iných, ktorí volajú po moderných reformách zakorenených v islamských princípoch a hodnotách. Rady islamských fundamentalistov zahŕňajú aj takých, ktorí poskytujú potrebné služby chudobným, školám, centráм zdravotníckej starostlivosti či agentúram sociálnej pomoci. Patria sem však aj extrémisti. V každej krajine, v ktorej sa islamskí militanti snažia dosiahnuť svoje ciele cestou násilia a terorizmu, existujú aj islamské politické strany a charitatívne sociálne organizácie participujúce na národných i miestnych voľbách a fungujúce efektívne vo vnútri mainstreamovej spoločnosti.

Používanie termínu *fundamentalizmus*, ktorý vzišiel z kresťanského kontextu, môže byť pohodlné. V islamskom kontexte je však veľmi zavádzajúci, lebo býva aplikovaný na rôznorodú zmes vlád, jednotlivcov a organizácií. Islamizmus alebo politický islam, má korene v súčasnej náboženskej obrode započatej na konci 60. rokov minulého storočia, ktorá ovplyvnila súkromný aj verejný život moslimov. V tom čase sa mnoho moslimov stalo viac nábožensky praktizujúcich, čo sa prejavilo zvýšenou

45 Korán, 5: 46

46 Korán, 42: 13

47 <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/55?id=260213>, 15. marec 2022.

účasťou na modlitbách, dodržiavaním pôstu, zmenou odievania a rodinných hodnôt, ale napríklad aj nárastom záujmu o islamský mysticismus či sufizmus.

Islamskí aktivisti – fundamentalisti – extrémistickí aj mainstreamoví, pochádzajú z veľmi rozmanitého vzdelanostného aj sociálneho zázemia. Nových členov nezískavajú len z radov chudobných a nezamestnaných žijúcich v chudobných mestských štvrtiach a utečeneckých táboroch, ale aj zo strednej triedy v prosperujúcich susedstvách. Zatiaľ čo niektorí pochádzajú z ekonomicky alebo politicky marginalizovaných, utláčaných pomerov, iní sú vysoko vzdelanými univerzitnými študentmi a odborníkmi. Mnohí sú držiteľmi akademických titulov vo vede, pedagogike, medicíne, práve či technických odboroch – experti.

Stereotyp č. 5: Moslimovia netolerujú príslušníkov iných vierovyznaní!

Nie je to pravda. Židia a kresťania požívajú v islame osobitné postavenie, nakoľko moslimovia veria, že Boh zjavoval svoju vôľu svojim prorokom, vrátane Abraháma, Mojžiša a Ježiša:

“Povedz: Uverili sme v Boha i v to, čo zoslal nám a čo zoslal Abrahámovi, Ismaelovi, Izákovi, Jakubovi a kmeňom, i v to, čo bolo dané Mojžišovi a Ježišovi a prorokom od Pána ich. My nečiníme rozdiel medzi nimi a do vôle Jeho sme odovzdaní.”⁴⁸

Korán považuje židov a kresťanov za potomkov Abraháma a označuje ich arabským termínom *Ahl al Kitáb*, v preklade Ľud Knihy, pretože všetci v otcovskej línii pochádzajú od Abraháma. Židia a kresťania odvodzujú svoj pôvod od Abraháma a jeho manželky Sary, moslimovia od Abraháma a jeho služobnej Hagar. Moslimovia veria, že Boh zoslal svoje zjavenia najskôr židom prostredníctvom proroka Mojžiša a potom kresťanom prostredníctvom proroka Ježiša. Moslimovia uznávajú celý rad biblických prorokov, obzvlášť Mojžiša a Ježiša, ich mená často používajú ako svoje vlastné. Iným, veľmi častým ženským moslimským menom je meno Mária. Postavenie Márie v islame odráža aj fakt, že devätnásta kapitola Koránu je nazvaná *Marjam* (Mária).

Stereotyp č. 6: Moslimovia nie sú schopní viesť medzináboženský dialóg!

Nie je to pravda. Dialóg medzi moslimami a nasledovníkmi iných náboženstiev, najmä kresťanstva a judaizmu, je v Koráne vyzdvihovaný a vždy bol dôležitou súčasťou stretávania sa islamu s “inými”. Preto, hoci ide o relatívne moderný pojem, má medzináboženský dialóg v prípade moslimov dlhú a trvajúcu tradíciu, charakteristickú duchom úprimného záujmu a výmenou myšlienok v atmosfére obojstranného rešpektu.

Primárnou úlohou medzináboženského dialógu je odstrániť nedorozumenia a prijať rozdiely. Jeho cieľom je vytvoriť prostredie pre mierumilovné spolunažívanie a harmonické spoločenské vzťahy. To je dnes potrebné ešte viac ako kedykoľvek predtým, lebo ľudstvo sa v dnešnom rýchlom mieniacom svete čoraz častejšie stretáva s potrebou tolerancie, ktorá sa stále viac stáva normou pre život

a prácu v rôznorodých kolektívoch. Medzináboženský dialóg nie je v žiadnom prípade jednoduchý! Defenzívna reakcia, zdráhavá výmena názorov a prevažujúca túžba vyhnúť sa niečomu, čo by mohlo byť vnímané ako kompromitovanie hlboko zakorenených princípov – to sú len niektoré z nástrah, ktoré môžu tieto snahy oslabiť aj u tých najodhodlanejších.

Najčastejšie citovaný príklad medzináboženskej tolerancie v histórii predstavuje moslimská vláda v španielskej Andalúzii v rokoch 756 až približne 1000, ktorá býva často vykresľovaná ako obdobie medzináboženskej harmónie, teda *convivencie* (spoločného života).

Islamská história je bohatá aj na pozitívne príklady medzináboženských debát a dialógov, ktoré začínajú už v dobe proroka Mohameda. Mohamed sa zúčastnil stretnutia s kresťanmi z Nadžránu, ktoré vyústilo v obojstranne prijateľný vzťah, pričom Nadžránskym kresťanom bolo dokonca dovolené pomodliť sa v Prorokovej mešite. Piaty sunnitský kalif Mu'áwija (vládol v rokoch 661 až 669) pravidelne posielal pozvánky na diskusie autoritám jakobitských a maronitských kresťanov, aby prišli na kráľovský dvor debatovať o odlišnostiach v ich učení. Počas stredoveku sa na španielskych moslimských dvoroch zvykli konať spoločné debaty moslimov a židov a v 16. storočí sa medzináboženská teologická debata medzi katolíckymi kňazmi a islamskými duchovnými odohrala aj na dvore mughalského vládcu Akbara. Samotný fakt, že také debaty prebiehali a boli podporované, naznačuje istý stupeň otvorenej výmeny medzi náboženstvami, tiež aj významnú úroveň vzdelanosti a kultúry v moslimskom svete.

Osmanská ríša je výborným príkladom pozitívneho prístupu k náboženským menšinám v kontexte islamskej majority. Osmani oficiálne uznávali štyri komunity založené na náboženskom základe, tzv. *millety*: grécko-pravoslavný, arménsko-gregoriánsky, islamský a židovský. Medzi milletmi zastával vedúcu pozíciu islamský. Všetky millety boli podriadené autorite vlastného náboženského vodcu a bolo im dovolené spravovať svoje záležitosti podľa vlastných zákonov. Systém milletov umožnil impériu hostiť nábožensky rozmanitú populáciu. Nemoslimov síce udržiaval v znevýhodnenej pozícii voči moslimom, no ponúkal im status chránencov a v niektorých prípadoch i možnosť zastávať vládne pozície. Náboženský pluralizmus, i keď v limitovanej forme, a tolerancia boli dôležitými súčasťami osmanského umenia riadiť štát.

Dlhé roky mal medzináboženský dialóg na Slovensku najmä podobu dialógu medzi rôznymi kresťanskými denomináciami známy ako ekumena, prípadne bol rozšírený o židovskú obec. V uplynulých rokoch sa však čoraz častejšie objavujú snahy o zapojenie ďalších náboženských skupín a obzvlášť predstaviteľov islamu, ktorí s kresťanmi a židmi zdieľajú významnú časť duchovného dedičstva.

Iniciatíva „*Stretnú sa rabín, kňaz a imám*“ od roku 2017 vykrýva túto medzeru. Aktivity sú realizované niekedy cez projekt, inokedy formou aktivizmu na báze úplného dobrovoľníctva, nakoľko veríme, že spoločný hlas rezonuje viac a spoločne sa dá efektívnejšie bojovať proti polarizácii v spoločnosti. Sme presvedčení, že medzináboženský dialóg na Slovensku má priaznivú budúcnosť.

Stereotyp č. 7: **Islam je nekompatibilný s modernou!**

Nie je to pravda. Moslimský svet je často zobrazovaný ako svet, ktorý sa nerozvíja. Kým niektorí to zdôvodňujú islamom, v skutočnosti je nedostatočný rozvoj moslimského sveta, tak, ako všade inde, spôsobený oveľa viac ekonomickými príčinami, obmedzenými zdrojmi a nedostatočným vzdelaním, než náboženstvom. Spoločnosti po celom svete vnímajú technický pokrok ako cieľ hodný presadzovania a zavádzania do praxe. Sekulárne, ale aj konzervatívnejšie zmýšľajúci ľudia, fundamentalisti aj reformisti – všetci využívajú výhody moderných technológií – smartfóny, počítače, internet, stroje a dopravné prostriedky.

Viera vo vrozený konflikt medzi islamom a modernizáciou vzišla z tendencie stotožňovať modernizáciu s westernizáciou a sekularizáciou spoločnosti. Istý západný expert povedal, že moslimovia si musia vybrať medzi Mekkou a mechanizáciou, čím vlastne implikoval, že modernizácia nevyhnutne ohrozuje a narúša náboženskú vieru. Taký prístup odráža presvedčenie, že viera a rozum, náboženstvo a veda, sú absolútne nekompatibilné. Teda preto, aby sme sa stali intelektuálne, politicky a nábožensky modernými, musíme zanechať vieru, identitu a hodnoty.

Moderní moslimovia a aktivisti žijú bok po boku vo svojich spoločnostiach i zamestnaniach. Ich protichodné pohľady na vzťah náboženskej viery k spoločnosti a politike však neraz vedú ku konfliktom. Niektorí si myslia, že moderný národný štát si vyžaduje odluku náboženstva a politiky, či mešity a štátu, iní volajú po vládach a spoločnostiach, ktoré budú mať na pamäti islamské princípy a hodnoty. Príklady z moslimského sveta (Egypt, Turecko, Malajzia, Katar, Indonézia), ale aj príklady z iných oblastí, ako je Japonsko alebo Čína, ukazujú, že modernizácia neznamená celkové pozápadnenie či sekularizáciu spoločnosti. A nikde to nie je vidieť jasnejšie, než v prípade tzv. fundamentalistov či islamských aktivistov, ktorí sú zároveň absolventmi moderných univerzít s titulmi z vedeckých, lekárskych, právnych, technických, žurnalistických, obchodných či spoločenskovedných odborov. Mnohí z nich zastávajú vo svojich profesiách prominentné pozície, fungujú efektívne a k napredujúcej modernizácii svojich spoločností sami prispievajú.

Stereotyp č. 8: **Moslimovia vedú svätú vojnu proti neveriacim!**

“Títo vaši moslimovia takýchto ľudí zhadzujú zo striech budov. Videl som niekoľko takých videí. Niekedy ich vyhadzujú, zhadzujú priviazaných na stoličky, niekedy len tak, bez stoličky. Fakt strašné videá. A o tých vyspelých krajinách západnej Európy, pán Dostál, keby ste sa tam pohybovali, keby ste chodil po tých centrách veľkých miest, by ste videli, že tieto vyspelé západné európske krajiny sa menia pomaly ale isto na brlohy.”⁴⁹

Každý, kto číta noviny alebo sleduje správy o dodržiavaní ľudských práv, si je vedomý problémov s náboženskou slobodou a toleranciou v moslimskom svete. Žiaľ, menšia skupina moslimov, podobne ako najkonzervatívnejší a najpuritánskejší kresťania či židia, ktorí sa pevne pridržiajú svojej viery, sa nevyznačuje práve pluralistickým prístupom voči iným náboženstvám. Náboženské minority v súčasnom islamskom svete, ktorým je ústavou garantovaná občianska rovnosť a náboženská sloboda, sa čoraz viac obávajú, že o tieto práva prídu. K tomu je potrebné prirátať vzájomnú neznášanlivosť medzi jednotlivými moslimskými komunitami a násilie medzi sunnitskými a šíitskými extrémistickými organizáciami a milíciami v Pakistane či Iraku, ktoré je až príliš časté. Náboženské a komunitné napätie či konflikty v celom spektre, od diskriminácie až po výbuchy násilia a ničenie dedín, kostolov a mešít či vlny pogromov a znásilnení, ktoré prepukli v Pakistane, Egypte, Sudáne, Nigérii, Iráne, Iraku, Afganistane, Bangladéši, Malajzii i Indonézii.

Kľúčová debata o pluralizme a náboženskej tolerancii zahŕňa aj využitie islamských doktrín minulosti pri riešení súčasných problémov. Niektorí chcú chrániť menšiny znovuzavedením ich postavenia zvaného *zimmi* (tj. chránených obyvateľov). Zimmi boli nemoslimovia žijúci pod moslimskou vládou platiaci špeciálnu daň (*džizja*), za ktorú im bola garantovaná možnosť praktizovať svoju vieru, zostať pod vedením vlastných náboženských vodcov a riadiť sa svojimi vlastnými náboženskými zákonmi a zvyklosťami. Na svoju dobu bol tento prístup veľmi pokrokový. V kresťanskom svete žiadna takáto tolerancia neexistovala. Židia, moslimovia aj kresťania, ktorí odmietali autoritu pápeža boli prenasledovaní, nútení ku konverzii alebo vyhánaní.

49 <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/40?id=250906>, 15. marec 2022.

Nech však bola táto politika v minulosti akákoľvek progresívna, dnes by znamenala pre nemuslimov štatút občanov druhej kategórie. Preto iní zmýšľajú, že nemuslimom treba poskytnúť plné občianske práva, pretože Korán zdôrazňuje, že všetci ľudia sú si rovní. Citujú koránske pasáže popisujúce Božie rozhodnutie nestvoriť len jediný národ či kmeň, ale svet plný rôznych národov, etník, kmeňov a jazykov: "Ľudia, veru sme vás stvorili z muža a ženy a učinili sme z vás národy a kmene, aby ste sa vzájomne spoznávali."⁵⁰ Uznatie náboženskej diverzity ľudstva a podporu náboženského pluralizmu možno nájsť aj v ďalších koránskych veršoch 5:48 a 2:148): "Každému z vás sme určili pravidlá a dráhu vyšliapanú..." a "Každý má smer svoj, ku ktorému sa obracia. Snažte sa vzájomne prekonávať v dobrých skutkoch! Nech už ste kdekoľvek, Boh vás všetkých privedie a Boh veru nad vecami všetkými moc má."

Stereotyp č. 9: Všetci teroristi sú moslimovia!

"V Európe je situácia oproti USA odlišná v tom, že všetci veľmi dobre vieme, kto pácha teroristické útoky v západnej Európe. Je zaujímavé, že na jednej strane sa obmedzujú práva legálnych držiteľov zbraní a na druhej strane sa podporuje masová migrácia nepreverených osôb s odlišnou kultúrou, ktorí si mohli prejsť vojenským výcvikom alebo sa priamo zúčastnili bojov. Toto sa zásadným spôsobom mení bezpečnosť občanov v danom štáte. Môj názor je, že zradcovia, ktorí nám tu predkladajú tento paškvil, chcú týmto spôsobom obmedziť slušných a bezúhonných občanov, nemôžu byť volení a dosadzovaní do žiadnych funkcií a treba sa mať pred nimi na pozore. A na pozore by sa mali mať aj naši poľovníci, ktorí sú zatiaľ v klude. Hovorím zatiaľ!"⁵¹

Nie je to pravda. Paradoxne, najčastejšími obeťami tzv. Islamského štátu sú práve moslimovia. Stúpenci tohto teroristického hnutia svoje útoky ospravedlňujú pred sebou aj pred svetom Koránom, hoci všetky najväčšie náboženské autority v islamskom svete tento druh výkladu odsudzujú. Tak, ako všetci kresťania nie sú obviňovaní z toho, čo urobil masový vrah Anders Breivik, hoci sám sa hrdlo hlásil ku kresťanstvu, nemožno ani všetkých moslimov viniť z toho, čo robia teroristi v mene ich náboženstva. Podľa islamu je útok na nevinných ľudí jednoznačným hriechom a človek, ktorý sa ho dopustí, je na ceste do pekla.

Podobne, ako aj v iných náboženstvách, radikálna časť spektra úplne pokríví a dezinterpretuje mainstreamové a normatívne doktríny a zákony. Všetci títo ignorujú islamské učenie, ktoré jednoznačne odsudzuje akékoľvek násilie a zabíjanie. Korán moslimov vyzýva k milosrdenstvu a spravodlivosti.⁵² Náboženský jazyk a symbolizmus používaný extrémistami obskúrnym spôsobom skresľuje skutočný vzťah islamu k násiliu a teroru, ako aj primárne príčiny globálneho terorizmu. Je ľahké ukázať prstom na náboženstvo ako hlavný koreň terorizmu a násilia. Vo väčšine prípadov sú však primárnymi katalyzátormi konfliktov politické a ekonomické ťažkosti a náboženstvo sa stáva nástrojom legitimizácie a získania podpory ľudu pre danú vec.

Zodpovednosť médií za negatívne vykresľovanie – moslim je takmer vždy označený ako terorista. Ak teroristický čin spácha človek iného vierovyznania, je označený ako "osamelý vlk", "psychicky narušená osoba" atď. a vlastne tento stereotyp je živý neobjektivitou médií.

50 Korán, 49: 13

51 <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256472>, 15. marec 2022.

52 Korán, 7: 156, 8: 61

Stereotyp č. 10: Islam je násilné náboženstvo!

“Táto novela, tento návrh je dôkaz zámeru absurdistanu zvanému Európska únia. Aký je ten zámer? No zámerom je odzbrojiť slušných ľudí a dať voľné pole pre teroristov či iných kriminálnych zločincov. Tu sedí minister a predkladá paškvil. Peter, on veľmi dobre vie, že politicko-náboženský teroristi sú prepojení s kriminálnym podsvetím. Prepojenie je tam veľmi-veľmi časté. Peter, on tiež veľmi dobre vie, že teroristi a kriminálni zločinci si zbrane zadovážia úplne ľahko. Aj výbušniny si vyrobia úplne ľahko. Z bežných surovín, ktoré dostať na trhu. Všetci je minister. Má spravodajské informácie, má analýzy, vie, ako to chodí v Galérke. Tento návrh je blud a táto smernica je výplod samovražedných masochistov z Európskej únie.”⁵³

Nie je to pravda. Islam nepodporuje a ani nepožaduje násilie. Naopak vyzýva k milosrdenstvu a spravodlivosti.

Žiaľ, činy moslimských extrémistov v posledných rokoch vyústili k tomu, že sa mnohí ľudia začali pýtať, prečo sú islam a moslimovia násilní. Islam, či už Korán alebo islamský zákon, nepovoľujú využívanie fyzickej sily a ustanovujú obmedzenia pre použitie násilia. No existuje vždy tenká línia medzi tým, čo ešte je a čo už nie je legitímnym použitím sily, obranným a útočným bojom a vojnou, odporom a terorizmom. Zatiaľ čo náboženstvo môže byť mocnou silou motivujúcou k dobru, historicky bolo využívané aj k legitimizácii násilia a vojny. Tri veľké zjavené tradície, od biblických čias až po súčasnosť, reprezentujú dlhú históriu pozitívneho aj negatívneho aspektu sily náboženstva a jeho schopnosti tvoriť aj ničiť.

Niektoré vlády, v minulosti aj dnes, zneužívali a zneužívajú náboženstvo na legitimizáciu a mobilizáciu kvôli politickej expanzii. Náboženský radikáli, od najranejších skupín ako boli cháridžovci až po súčasný tzv. Islamský štát, vyvinuli radikálnu teologickú víziu založenú na pokrútených interpretáciách písma i doktríny, aby ňou ospravedlnili násilie a terorizmus proti vlastným spoločnostiam a medzinárodnému spoločenstvu. Stvorili svet, v ktorom tí, ktorí ich presvedčenie nezdediajú a nenasledujú, či už moslimovia alebo nemoslimovia, sú nepriateľmi, proti ktorým treba bojovať a odstrániť ich všetkými prostriedkami.

53 <https://tv.nrsr.sk/archiv/schodza/8/51?id=256477>, 15. marec 2022.

ZÁVER

Naša spoločnosť bojuje aj s vlnou nenávisti voči cudzím a dezinformáciami. Oblúbenou témou dezinformácií a konšpirácií sú práve migranti a moslimovia, pričom hoaxy častokrát šíria najmä politici a verejne činné osoby, ktoré majú svoju ideologickú afiliáciu v prostredí krajnej pravice. Boj s dezinformáciami, ktoré polarizujú spoločnosť, a ktoré ohrozujú aj prežitie demokracie, by mal byť prioritou inštitúcií štátu a demokratických politických a spoločenských elít. Títo by mali vynakladať dostatočne veľké úsilie k tomu, aby zabránili ich šíreniu a vyvracali tie, ktoré sú najnebezpečnejšie pre spoločnosť.

“Internetom sa šíri nákaza šialených konšpiračných teórií. Nenávisť sa šíri ako vírus, stigmatizuje, poníža ľudí a celé skupiny. Svet sa aj proti tejto chorobe musí zjednotiť. Vakcínou proti nej je dôvera,” vyhlásil generálny tajomník OSN António Guterres na jar 2020. My plne súhlasíme. Otvorenosťou budujeme dôveru, ako aj mierové súžitie. Spoločným odmietnutím lží a vyvracaním negatívnych stereotypov a predsudkov v nás a okolo nás posilňujeme odolnosť celej spoločnosti.

Výzva do budúcnosti

V slovenskom kontexte by situácii veľmi pomohlo oficiálne uznanie islamu zo strany štátu. Moslimovia by tak získali akceptáciu a pocit plnohodnotných obyvateľov Slovenska.

Hlavnou úlohou predkladanej publikácie je posilnenie súdržnosti v spoločnosti, zmazanie pomyselných hraníc medzi MY a ONI, budovanie rešpektu k rozmanitosti, posilňovanie hodnôt založených na ochrane ľudských práv pre všetkých a zaručenie rovnakých príležitostí pre všetkých. Vnímanie islamu ako cudzorodého a kultúrne vzdialeného prvku vzbudzuje v radoch majoritného obyvateľstva obavy a podnecuje k nenávisti. Vysoké zastúpenie nenávistných trestných činov v šedej zóne neviditeľnosti, ako aj fakt, že samotní moslimovia tieto činy nenahlasujú alebo taja, je dôkazom nedôvery v inštitúcie a strach obetí.

Preto je potrebný holistický prístup k problematike, optimalizácia podmienok pre zavedenie udržateľných stratégií v jej prevencii a riešeníach:

- **uznať existenciu neznášanlivosti voči moslimom** ako faktu pre efektívne inštitucionálne a systémové nastavenia riešení k posilneniu väčšej bezpečnosti,
- **identifikovať a zaznamenávať trestné činy**, dôležitá forma uznania existencie a rozsahu tohto problému a tiež validáciou skúseností obetí,
- **právne prijať termín islamofóbia**⁵⁴ v slovenskej legislatíve,
- **zvyšovať verejné povedomie o fenoméne protimoslimskej nenávisti** na celospoločenskej úrovni a jej nepriaznivom dopade na životy obetí,
- **budovať dôveru** rozvíjaním dialógu a vzájomnej spolupráce medzi INS a ďalšími relevantnými aktérmi,
- **poskytovať podporu obetiam** nenávistných trestných činov,
- **prístupovať citlivo a rešpektujúco k obetiam**,
- **vzdelávať a kriticky myslieť**, namiesto pasívneho prijímania správ ich obsah aktívne

54 United Nations, A/HRC/46/30: Countering Islamophobia/anti-Muslim hatred to eliminate discrimination and intolerance based on religion or belief.

- overovať,
- **podporovať výskumy** o naratívoch a ideológii nenávistných skupín a jednotlivcov propagujúcich netolerantnú rétoriku.

Budovanie pozitívnych naratívov o moslimoch a islame je kľúčovým aspektom v boji proti sociálnemu dištancu. Považujeme preto za potrebné, aby bol moslimom udeľovaný hlas aj v mediálnej a verejnej sfére. Dôležité je tiež zabezpečenie dostupných a dôverných mechanizmov, kde môžu obeť nahlásiť prípady islamofóbných trestných činov z nenávisti a diskriminácie. Z dôvodu narastajúcej islamofóbie a nenávistných trestných činov by sme sa mali usilovať o vytvorenie mechanizmov na zaznamenávanie všetkých prípadov, ktoré by tak nezostávali v latentnej forme ako doteraz. Ako východisko pre zmapovanie aktuálnej situácie a následné kreovanie ďalších nástrojov v boji proti islamofóbii a všetkým formám nenávisti budú slúžiť základné štatistické dáta.

Potrebné je ďalej zlepšenie schopnosti orgánov činných v trestnom konaní uznať protimoslimskú zaujatosť a zvýšenie presadzovania zákonov o trestných činoch z nenávisti. Islamská nadácia na Slovensku vie zabezpečiť vzdelávacie školenia a programy pre štátnych úradníkov a pedagógov, a prispieť k odstráneniu islamofóbnej rétoriky zo vzdelávacích osnov a zahrnutím obsahu o náboženskej a kultúrnej rozmanitosti do školských osnov.

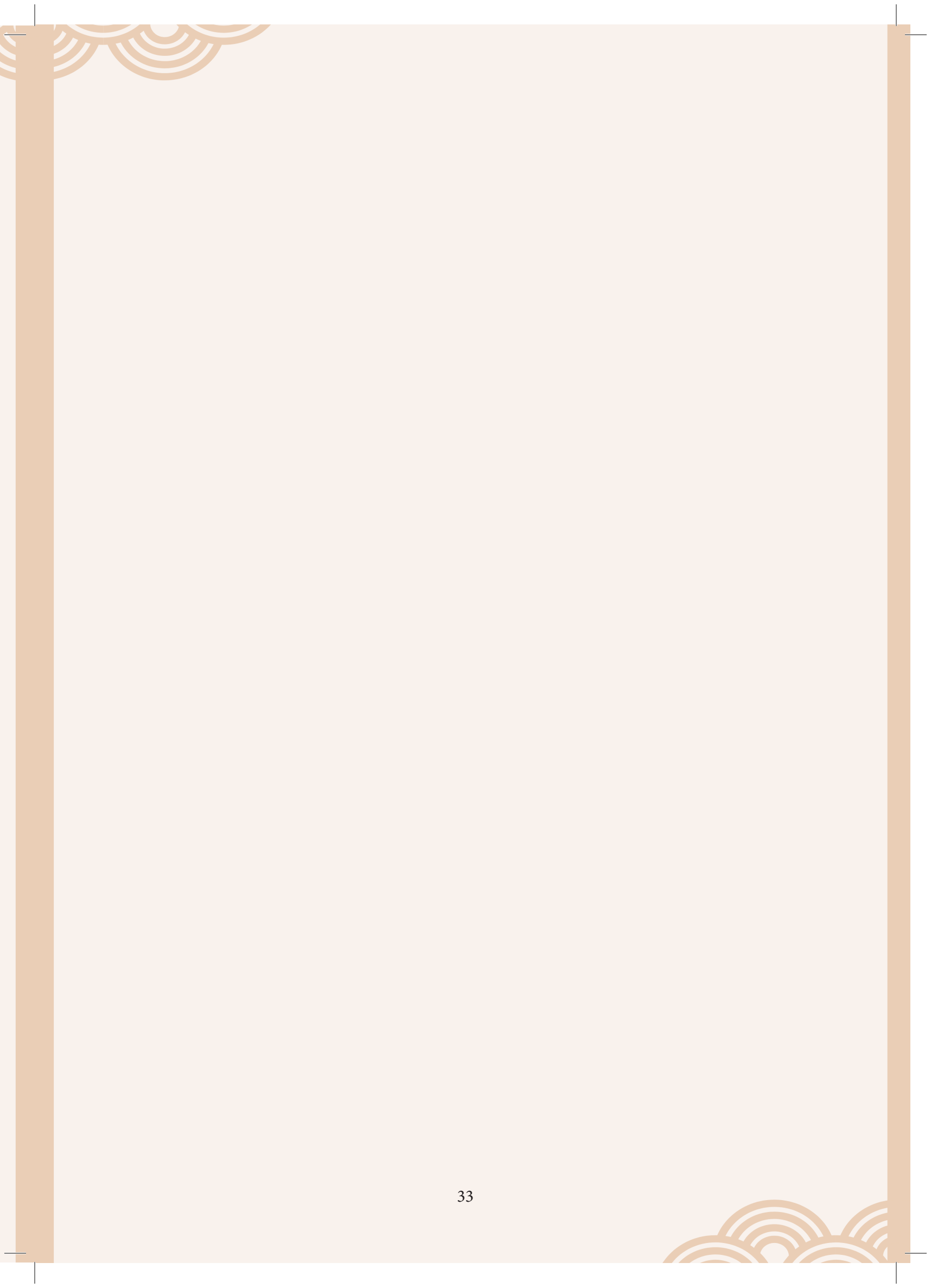
Médiá by mali prijať usmernenia pre informovanie o moslimoch a islame, zaviesť osvedčené postupy, ktoré zahŕňajú vyhýbanie sa stereotypom a zovšeobecňovaniu, zobrazovanie rozmanitosti a vysvetľovanie kontextu a podľa toho školiť novinárov a iných tvorcov mediálneho obsahu. Osobné príbehy, pozitívne príklady a paralely sú vítané.

Ako spoločnosť musíme jasne odmietnuť akúkoľvek obhajobu náboženskej nenávisti, ktorá predstavuje podnecovanie k diskriminácii, nepriateľstvu alebo násiliu, v súlade s medzinárodnými normami a nástrojmi soft law vypracovanými pod záštitou Organizácie Spojených národov.⁵⁵

Na úrovni moslimskej komunity za najdôležitejšie považujeme rozvoj dialógu medzi vierovyznaniami a kultúrami. Osobné stretnutia medzi príslušníkmi moslimskej minority a slovenskej verejnosti sa osvedčili ako efektívny nástroj v búraní predsudkov. Preto budeme v týchto aktivitách pokračovať.

Trestné činy z nenávisti predstavujú hrozbu pre dôstojnosť a integritu jednotlivca, ale aj pre celú komunitu. Každého z nás sa v nejakej miere týkajú, všetci musíme na ne svojím spôsobom odpovedať. Naše reakcie na nenávisť ukazujú, kým sme a aké máme hodnoty. Existujú hodnoty, na ktorých dôležitosť sa zhodneme všetci, bez ohľadu na to, či sme veriaci, agnostici, ateisti či napríklad sekulárni humanisti. Všetci súhlasíme s tým, že pocit bezpečia je lepší ako pocit ohrozenia, že dôveryhodnosť a pravdovravnosť, česťnosť či úprimnosť sú pozitívne ľudské vlastnosti. Všetci by sme mali jednohlasne odsúdiť neznášanlivosť a nenávisť, či šikanu a diskrimináciu voči akejkoľvek skupine či jednotlivcovi. Snáď aj táto publikácia prispeje k zmysluplnej, prospešnej a konštruktívnej debate smerom k tolerancii a v prospech lepšieho súžitia.

55 Human Rights Council resolution 16/18, the Rabat Plan of Action and the Beirut Declaration and its 18 Commitments on Faith for Rights.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BRAH, A. and PHOENIX, A. 2004. *Ain't I a woman? Revisiting intersectionality*. Journal of International Women's Studies, 5(3):75–86.
- ESPOSITO, J. L. 2018. Čo by mal každý vedieť o isláme. Sarajevo: Centar za napredne studije.
- GALLO KRIGLEROVÁ, E. – KADLEČÍKOVÁ, J. – HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, A. – PÍŠOVÁ, M. 2021b. *Slovensko a migrácia hľadania ciest k spolužitiu*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry.
- GRIM BRIAN J. – KARIM MEHTAB S. 2011. *The Future Global Muslim Population. Projections for 2010-2030*. Washington, D.C.: Pew Research Center.
- HASNA, Z. – ŽOFČIN, M. 2021. *Mapovanie nenávisti a islamofobie v slovenskej spoločnosti, výsledky terénneho výskumu*, In Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej (online) konferencie - Súčasné migrácie a ich reflexia v spoločenskom vedomí, Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- KEITH, M. 1993. *Race, Riots and Policing: Lore and Disorder in a Multi-Racist Society*. London: UCL Press.
- LENČ, J. 2020. *Slovakia*, in: BAYRAKLI, E. – HAFIZ, F. (eds.) *European Islamophobia Report 2019*. Istanbul: SETA.
- MAC an GHAILL M. – HAYWOOD, C. 2005. *Young Bangladeshi People's Experience of Transition to Adulthood*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- NORRIS, P. 2012. *Muslim Integration into Western Cultures: Between Origins and Destinations*. HKS Faculty Research Working Paper Series: John F. Kennedy School of Government - Harvard University.
- OSTŘANSKÝ, B. 2014. *Atlas muslimských strašáku aneb Vybrané kapitoly z "mediálního islámu"*. Praha: Academia.
- PAULINY, J. 1999. *Arabské správy o Slovanoch*. Bratislava: Veda.
- SAEED, A. 2007. *Media, Racism and Islamophobia: The Representation of Islam and Muslims in the Media*. Sociology Compass. Vol. 1 (2), pp. 443 - 462.
- SAID, E. W. 1979. *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Vznešený Korán v arabskom origináli*. Voľný preklad do slovenského jazyka.
- WIESHAIDER, W. 2005. Právni postavení muslimské menšiny v Rakousku. In: Moravčíková, M. - Lojda, M. (eds.) *Náboženská sloboda a jej aspekty. Islám v Európe*. Bratislava: CEP a ÚVŠC.

Internetové zdroje

- ECRI Report on the Slovak Republic, December 2020, (online) Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/ecri-report-slovak-republic-sixth-monitoring-cycle_en.
- GALLO KRIGLEROVÁ, E. – KADLEČÍKOVÁ, J. – HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, A. – PÍŠKOVÁ, M. 2021a. *Cudzie nechceme, svoje si nedáme - nová analýza postojov voči cudzincom, postoje majoritnej populácie k migrácii a cudzincom na Slovensku, analýza kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu*. Centrum pre výskum etnicity a kultúry. (online) Dostupné na: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2021/05/Cudzie_nehceme_Analyza_final_edited.pdf.
- HASNA, Z. – PLULIKOVÁ, N., 2022. *Framing: Mediálny obraz islamu a moslimov na Slovensku*. Bratislava: Islamská nadácia na Slovensku. (online) Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/download/9574/>.
- Human Rights Council resolution 16/18, the Rabat Plan of Action and the Beirut Declaration and its 18 Commitments on Faith for Rights. (online) Dostupné na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Press/Faith4Rights.pdf>.
- Inštitút pre verejné otázky. (online) Dostupné na: <http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subo->

- ry/Obcianske_spolunazivanie_ocami_tinedzerov_2019.pdf
- Islamská nadácia na Slovensku. (online) Dostupné na: <https://www.islamonline.sk/islamophobia-in-slovakia/>.
- Nadácia Milana Šimečku. (online) Dostupné na: <https://www.multikulti.sk/clanky/cudzinci-a-cudzinky-na-slovensku-nevieme-odhadnut-kolko-ich-je-ale-nedoverujeme-im>.
- Oficiálna webstránka výsledkov zo sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 v správe Štatistického úradu Slovenskej republiky. (online) Dostupné na: www.scitanie.sk.
- OSCE/ODIHR. 2020. *Understanding Anti-Muslim Hate Crimes: Addressing the Security Needs of Muslim Communities: A Practical Guide*. Dostupné online: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/0/448696.pdf>.
- United Nations, A/HRC/46/30: Countering Islamophobia/anti-Muslim hatred to eliminate discrimination and intolerance based on religion or belief. (online) Dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/documents/ahrc4630-countering-islamophobiaanti-muslim-hatred-eliminate-discrimination-and>.
- Zákon č. 308/1991 Zb. Zákon o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. (online) Dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk>.

Islamská nadácia na Slovensku
Obchodná 31, 811 06 Bratislava
www.islamonline.sk

ISBN 978 - 80 - 974244 - 1 - 1

ISBN 978 - 80 - 974244 - 1 - 1

Bratislava, 2022